

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

**KATEDRA SOUKROMÉHO
PRÁVA A CIVILNÍHO PROCESU**

Diplomová práce

Stanovy družstva

Zpracoval: Lukáš John

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Plzeň, 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lukáš JOHN**
Osobní číslo: **R08M0756P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Stanovy družstva**
Zadávající katedra: **Katedra soukromého práva a civilního procesu**

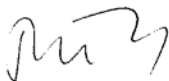
Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Stanovy družstva
 - a) Základní vymezení a povaha stanov
 - b) Historický vývoj stanov
 - c) Obligatorní náležitosti
 - d) Fakultativní náležitosti
 - e) Specifika stanov bytových družstev a družstevních záložen
 - f) Vznik a změna stanov
3. Návrhy de lege ferenda
4. Závěr
5. Resumé

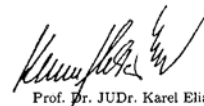
Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: 50
Forma zpracování diplomové práce: tištěná
Seznam odborné literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D.**
Katedra soukromého práva a civilního procesu

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2010**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2011**

Prof. JUDr. Květoslav Růžička, CSc.
děkan

Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš
vedoucí katedry

V Plzni dne 14. prosince 2010

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2012

Lukáš John

Na tomto místě bych chtěl poděkovat JUDr. Tomáši Dvořákovi, Ph.D. za odborné vedení při vypracování této diplomové práce a laskavou pomoc při odstraňování dílčích nedostatků, které se v průběhu psaní této práce vyskytly.

Obsah:

1.	Úvod	8
2.	Stanovy družstva	10
2.1.	Základní vymezení a povaha stanov	10
2.1.1.	Pojem a pojmové znaky družstva	10
2.1.1.1.	Typy a druhy družstev	12
2.1.1.2.	Družstevní principy	13
2.1.1.3.	Družstvo jako právnická osoba	15
2.1.1.4.	Družstvo jako podnikatel	17
2.1.1.5.	Organizace družstev	19
2.1.1.6.	Právní úprava družstev	20
2.1.2.	Pojem a význam stanov	22
2.1.3.	Právní povaha stanov	23
2.1.4.	Veřejnost stanov	24
2.2.	Historický vývoj stanov	24
2.2.1.	Vývoj do roku 1918	24
2.2.2.	Vývoj v letech 1918-1945	28
2.2.3.	Vývoj v letech 1945-1989	29
2.2.4.	Vývoj po roce 1989	32
2.3.	Obligatorní náležitosti	35
2.3.1.	Obchodní firma	36
2.3.2.	Sídlo	36
2.3.3.	Předmět podnikání (činnosti)	37
2.3.4.	Vznik a zánik členství v družstvu	37
2.3.5.	Práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům	40
2.3.6.	Výše základního členského vkladu, případně vstupního vkladu a způsob jejich splácení	41
2.3.7.	Orgány družstva, počet jejich členů, délka funkčního období, způsob ustavování, působnost a způsob jejich svolávání a jednání	43
2.3.7.1.	Členská schůze	43
2.3.7.2.	Shromáždění delegátů	45
2.3.7.3.	Dílčí schůze	45
2.3.7.4.	Představenstvo	45
2.3.7.5.	Kontrolní komise	47
2.3.7.6.	Orgány malého družstva	48

2.3.8. Způsob použití zisku a úhrada případné ztráty	48
2.3.9. Tvorba a použití nedělitelného fondu	49
2.3.10. Další povinné náležitosti	49
2.4. Fakultativní náležitosti	50
2.5. Specifika stanov bytových družstev a družstevních záložen	52
2.5.1. Bytová družstva a jejich právní úprava	52
2.5.1.1. Specifika stanov bytových družstev	54
2.5.2. Pojem a právní úprava družstevní záložny	57
2.5.2.1. Specifika stanov družstevní záložny	57
2.6. Vznik a změna stanov	60
3. <i>Návrhy de lege ferenda</i>	63
4. <i>Závěr</i>	65
5. <i>Resumé</i>	67
6. <i>Seznam literatury</i>	69

Seznam použitých zkratek

1. Zkratky českých právních předpisů

- BytZ** zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé další zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
- LPS** Listina práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- NotŘ** zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- ObčZ** zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ObchZ** zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- TrZ** zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
-
- ZDrZl** zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů
- ŽZ** zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

2. Ostatní zkratky

- GenG** Genossenschaftsgesetz (zákon o družstvech- německý)

1. Úvod

Družstvo jako jedna z právních forem podnikání je v porovnání s některými obchodními společnostmi historicky relativně mladým subjektem. Kořeny moderního pojetí družstva jako právnické osoby sahají do poloviny 19. století. Vznik prvních družstev byl odrazem politicko-ekonomických a sociálních poměrů tehdejší společnosti. Právě tyto determinanty nejenže formovaly právní povahu družstva, ale též výrazně ovlivnily rozšíření této právní formy podnikání do běžného života.

V důsledku povahy družstva, které má mít rozměr nejen ekonomický, ale též sociální, se družstevnictví vyvíjelo poměrně odděleně od ostatních právních forem podnikání, zejména obchodních společností. Zlom však v České republice nastal spolu s nástupem socialismu. Ač z čistě kvantitativního pohledu v období socialismu docházelo na území České republiky k rozvoji družstevnictví, a to i na úkor ostatních právních forem podnikání, z pohledu kvalitativního docházelo k velmi markantnímu úpadku. Postupnými restrikcemi soukromého podnikání a jeho vytěsňování ze společnosti se družstevnictví v rukou vládnoucí garnitury stalo prostředkem k násilné kolektivizaci. Podpora a zabezpečování potřeb členů družstva a jejich participace na ekonomickém životě družstva byla transformována a omezena v podstatě na zaměstnanecký poměr družstvu. V této podobě pak bylo družstvo centrálně plánovanou ekonomikou uměle implantováno do ekonomického a sociálního života ve velmi značném rozsahu. Netřeba již podotýkat, že takto pojaté družstevnictví zcela odporovalo základním zásadám, na kterých družstevnictví bylo vystavěno.

Možná i to je důvodem, proč je v posledních dvou dekadách vývoj stagnuje, respektive ještě více upadá. Zatímco obchodní společnosti jsou na vzestupu a těší se značné oblibě podnikatelů (zejména společnost s ručením omezeným), družstvo se stává zcela minoritní právní formou podnikání, o sociálním rozměru družstev nemluvě. Jedinou světlejší výjimkou je recentní renesance bytových družstev související s krizí nejen na realitním trhu.

Dekadence družstevnictví se nyní projevuje nejen v oblíbenosti družstev, ale též v kvalitě jejich právní úpravy. Zatímco u obchodních společností lze pozorovat poměrně zásadní vývoj právní úpravy, právní úprava družstev prošla změnami více méně kosmetickými. O to více je zejména odbornou veřejností

vítána změna, kterou by měla přinést rekodifikace soukromého práva, zejména přijatý zákon o obchodních korporacích. Je však otázkou, zda tato kvalitní právní úprava bude mít za následek zvýšení obliby družstevnictví ve společnosti ve všech jeho rozměrech. Ze všech výše uvedených důvodů autor shledává vybrané téma jako aktuální, a to i s ohledem na to, že rok 2012 byl Organizací spojených národů vyhlášen jako Mezinárodní rok družstev.

Tato práce si klade za cíl zaměřit se na stanovы družstva jako základní a konstitutivní dokument družstva. Kapitola dva pojednává o stanovách družstva. Nejprve se zabývá vymezením pojmu družstva a jeho pojmových znaků, včetně typů a druhů družstev, základních principů družstevnictví, družstvem jako právnickou osobou a podnikatelem a organizací a právní úpravou družstev.

Následně jsou zevrubně rozebrány stanovы družstva, a to z pohledu jejich pojmu, významu a právní povahy, historického vývoje a jejich obligatorních a fakultativních náležitostí.

Samostatné subkapitoly práce jsou věnovány specifikům úpravy bytových družstev a družstevních záložen a jejich stanov.

V závěru práce jsou obsaženy úvahy autora de lege ferenda včetně zohlednění právní úpravy obsažené v dosud neúčinném zákoně o obchodních korporacích.

Průběžně je prováděna komparace s historickou a zahraniční úpravou družstev a jejich stanov.

2. Stanovy družstva

2.1. Základní vymezení a povaha stanov

Pojmu stanovy družstva je logicky nadřazen širší pojem samotného družstva, který v sobě zahrnuje (nejen) pojem stanov družstva. Pomocí matematické terminologie lze stanovy družstva označit jako podmnožinu množiny nesoucí název družstvo. S ohledem na tento fakt, předtím než bude přistoupeno k samotnému vymezení stanov a jejich povahy, bude nejdříve pojednáno v obecnější rovině o družstvu. Bude objasněn pojem družstva včetně jeho dalších pojmových znaků, právní charakteristika družstva, dále bude učiněn krátký exkurz k zásadám a principům družstevnictví, jakož bude pojednáno i o některých dalších aspektech s družstvem a družstevnictvím souvisejících.

2.1.1. Pojem a pojmové znaky družstva

Základem veškerých dalších úvah obsažených v této práci je pojem družstva, neboť platí, že od tohoto pojmu jsou přímo či zprostředkovaně odvozeny další instituty družstva, které by tak měly být s tímto pojmem souladné.¹ V současnosti je právní úprava družstev obsažena především v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen ObchZ). V ustanovení § 221 odst. 1 ObchZ je vymezena (část) legální definice družstva stanovící, že družstvo je společenstvím neuzavřeného počtu osob založeným za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. Tato definice je maximálním možným zobecněním pojmu družstva, neboť abstrahuje od specifik toho kterého družstva, či druhů nebo typů družstev. Doplnění definice družstva, lze nalézt v ustanovení § 222 odst. 1 ObchZ, kde je družstvo vymezeno jako právnická osoba, která za porušení svých závazků odpovídá celým svým majetkem. Pojmovými znaky družstva jsou dále skutečnosti, že firma družstva musí obsahovat označení „družstvo“ (§ 221 odst. 3 ObchZ), členové družstva neručí za závazky družstva

¹ Srovnej Suchánek, J. K. zákonné úpravě vztahů v družstevnictví. Právník, 1991, č. 9, s. 807.

(§ 222 odst. 2 ObchZ) a družstvo musí mít nejméně pět členů; to neplatí, jsou-li jeho členy alespoň dvě právnické osoby (§ 221 odst. 4 ObchZ).

V předchozím odstavci uvedená definice družstva v sobě obsahuje několik prvků, které družstva bezpečně odlišují od obchodních společností a akcentují jejich specifický charakter. Jedná se především o neuzavřený počet členů družstva. Je sice pravdou, že až na jednu výjimku² mají i obchodní společnosti neuzavřený počet společníků a může tak docházet k pohybu v počtu jejich společníků. Ovšem zásadní rozdíl tkví v možnosti nových členů vstupovat do či vystupovat z družstva. V obchodních společnostech může k nabytí členství dojít pouze změnou zakladatelského dokumentu, tj. společenské smlouvy, zakladatelské smlouvy či zakladatelské listiny, a to i v případech, kdy nedochází ke zvětšení či zmenšení základního kapitálu.³ Naproti tomu v družstvu není třeba měnit zakladatelský dokument, tj. stanovy. Změny počtu členů v družstvu jsou omezené zákonnou podmínkou minimálního počtu členů, pod který nikdy nesmí klesnout. Po celou dobu trvání družstva tak musí být družstvo tvořeno nejméně pěti osobami fyzickými nebo dvěma osobami právnickými. Přičemž platí, že nelze směšovat osoby fyzické a právnické.⁴ Porušení povinnosti minimálního počtu členů družstva může vést až ke zrušení družstva soudem (§ 257 ObchZ).

Důsledkem neuzavřeného počtu členů a jeho snadné proměnlivosti je variabilita základního kapitálu družstva.⁵ Základní kapitál je vymezen v ustanovení § 223 odst. 1 ObchZ jako souhrn členských vkladů, k jejichž splacení se zavázali členové družstva. Jelikož je však pro družstva typická snadná proměnlivost jeho členské základny, přičemž s každým vstoupivším či vystoupivším členem se mění výše základního kapitálu, zkonstruoval zákonodárce nový institut speciálně pro družstva, a to tzv. zapisovaný základní kapitál (§223

² Společnost s ručením omezeným může mít dle ustanovení § 105 odst. 3 ObchZ maximálně 50 společníků.

³ V takovém případě, se hovoří o tzv.derivatním vzniku členství, kdy nabyvatel odvozuje svůj právní titul k podílu od svého právního předchůdce, takovým případem je i např. rozdělení obchodního podílu dle ustanovení § 117 ObchZ. Opačným případem je tzv. originární vznik členství v případech, kdy neexistuje právní předchůdce.

⁴ Pokud by tedy družstvo bylo založeno pěti fyzickými osobami a následně by se v době existence družstva změnila členská struktura tak, že by namísto jedné osoby fyzické nastoupila osoba právnická, nebude takové družstvo splňovat zákonnou podmínku minimálního počtu členů stanovenou v ustanovení § 221 odst. 4 ObchZ.

⁵ Proměnlivost základního kapitálu je ostatně typická nejen pro českou právní úpravu. Srovnej Emmerich, Volker. Konzernrecht : das Recht der verbundenen Unternehmen bei Aktiengesellschaften, GmbH, Personengesellschaften, Genossenschaft, Verein and Stiftung. 6. völlig neubearb. Aufl. München : Beck, 1997, s. 452.

odst. 2 ObchZ),⁶ čímž chtěl jakoby fixovat základní kapitál družstva.⁷ Alespoň takto je tedy zajištěna jedna z hlavních funkcí základního kapitálu, a to funkce garanční,⁸ zejména ve vztahu k věřitelům družstva.

Neméně podstatným znakem, jenž odlišuje družstva od obchodních společností je funkce či účel družstva. Obchodní společnosti jsou zakládány v drtivé většině primárně za účelem podnikání, ačkoliv některým z nich⁹ je dána možnost jiné než podnikatelské činnosti, pokud to zákon nezakazuje (§56 odst. 1 ObchZ). Naproti tomu u družstev je vedle účelu podnikání velmi významný i účel nepodnikatelský, tedy zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. V odborných kruzích se vedou drobné disputy, která z funkcí družstva převažuje, případně, zda jsou si rovny.¹⁰ Na tomto místě se lze ztotožnit s kompromisním závěrem, že: „Obecně platí, že družstva jsou zakládána za účelem uspokojování potřeb svých členů, ať se tento cíl uskutečňuje podnikatelskou či jinou činností.“¹¹

2.1.1.1. Typy a druhy družstev

V souvislosti se shora vymezenými účely, pro které může být družstvo založeno, lze dělit družstva v souladu s teorií do několika skupin. Prvním typem družstev jsou podnikatelská družstva, v nichž se jejich členové sdružili, aby společnými silami provozovali podnikatelskou činnost a byli tak konkurenceschopnější v tržním prostředí. Tento typ družstev se nejvíce blíží klasickým obchodním společnostem a hlavní motivací takového družstva je vytvoření zisku.

Druhým typem družstev jsou družstva, jejichž povaha je také spíše podnikatelská. Ovšem na rozdíl od prvního typu družstev v nich nejde o společné

⁶ Podrobněji bude zapisovaný základní kapitál rozebrán v dalších výkladech této práce

⁷ Podrobněji Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995, s. 620.

⁸ Podrobněji Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 42 an.

⁹ společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti

¹⁰ Srovnej Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 10, odvolávající se přitom na důvodovou zprávu k obchodnímu zákoníku; Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995, s. 620.; Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 17.

¹¹ Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002, s. 3093.

podnikání, nýbrž o podporu podnikání členů těchto družstev, tedy o zajištění hospodářských potřeb.¹²

Třetím typem jsou družstva, která vznikla za účelem zajištění jiných než hospodářských potřeb a zájmů svých členů a/nebo jejich rodin, tedy především potřeb sociálních či kulturních.

Jako čtvrtý typ pak lze vzpomenout na družstva tzv. smíšená. U těchto družstev se snoubí podnikatelská činnost družstva s funkcemi ostatními, resp. se jednotlivé funkce navzájem podmiňují a v praxi bude existence takových družstev nikoliv výjimečná, spíše naopak.¹³

Družstva lze dělit i dle oborů činností, ve kterých působí. Toto dělení v zásadě kopíruje to, jak se jednotlivé druhy družstev sdružují do větších celků, tedy svazů. Nahlíženo touto optikou, lze družstva členit na výrobní, spotřební, zemědělská, bytová a družstevní záložny. Z pohledu typologie družstev podané výše v této kapitole, lze první tři druhy družstev vymezit jako družstva převážně podnikatelské povahy. Obdobně lze klasifikovat i družstevní záložny, jež jsou zřizovány za podnikatelským účelem, ovšem také mají za úkol podporovat hospodářství svých členů a to nejen finančními službami, nýbrž i některými dalšími službami uvedenými v § 3 zákona č. 87/1995 Sb., Zákona o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen ZDrZl či zákon o družstevních záložnách). Nejméně podnikatelský charakter pak mají družstva bytová, zejména ta která zajišťují bytové potřeby pouze svých členů.

Krom právě podaného celkem ustáleného výčtu typů a druhů družstev lze v odborné literatuře nalézt i mírně odlišná členění, která jsou v některých aspektech podrobnější, nebo i členění podle jiných kritérií, např. dle velikosti členské základny, územní působnosti.¹⁴

2.1.1.2. Družstevní principy

¹² Podrobněji i s příkladem takových typů družstev v Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 18.

¹³ Srovnej Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002, s. 3092.

¹⁴ Srovnej Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 22 an.

V legální definici družstva jsou promítnuty principy, které jsou pro družstva a družstevnictví typické a jež odlišují družstva od obchodních společností. V první řadě je možno uvést princip kolektivismu vyznačující se požadavkem společné vůle určitého kolektivu osob ke spolupráci v rámci družstva. V tomto principu je rovněž vyjádřena neuzavřenost počtu členů družstva a zároveň je řečeno, že není možná existence jednočlenného družstva.

Dále je třeba poukázat na princip dobrovolného a otevřeného členství. Tento princip vyjadřuje skutečnost, že počet členů družstva je proměnný a družstvo je v zásadě otevřené každému, kdo projeví o členství zájem. To ovšem neznamená, že by kdokoliv měl právem uznatelný nárok stát se členem kteréhokoliv jím vybraného družstva, přičemž platí, že podmínky vzniku členství stanoví zákon pouze v minimální míře a jeví se proto jako vhodné, promítnout podrobnější úpravu do stanov.¹⁵ Zároveň je třeba z tohoto principu dovozováno, že nikoho nelze nedobrovolně donutit stát se členem družstva a na druhou stranu, nelze nikomu bránit ukončit své členství v družstvu.

Dalším tradičním principem je družstevní demokracie. Dle tohoto principu se v družstvu a jeho orgánech rozhoduje demokraticky a to hlasováním, přičemž rozhoduje většina hlasů počítaná zásadně podle hlav,¹⁶ nikoli podle výše vkladu jak je tomu v obchodních společnostech. V ObchZ je tento princip výslovně vyjádřen v ustanovení § 240 pojednávajícím o členské schůzi družstva.

Princip rovnosti členů znamená, že všichni členové jsou si rovni, zejména pokud jde o jejich práva a povinnosti, za předpokladu, že ve stanovách nebude upraveno jinak. V této souvislosti je nutno připomenout, že k založení družstva (a jeho následné existenci) je zapotřebí buď pěti osob fyzických, nebo dvou osob právnických. Dle názoru autora je tak zákonem neodůvodněnou favorizací právnických osob narušen princip rovnosti členů, a to již při samotném vzniku družstva. Z principu rovnosti členů dále vyplývá, že pro všechny členy by měla být stanovena shodná vstupní vkladová povinnost.

¹⁵ Podrobněji Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 8 a s. 86-87.

¹⁶ Pokud stanovy neurčují jinak

Mezi důležité principy družstevnictví lze zařadit některými autory zmíněný solidarismus, tj. „vzájemnou pomoc a podporu při dosahování určitých společných cílů.“¹⁷

Krom těchto teorií vyabstrahovaných a vesměs všeobecně přijímaných principů existují i mezinárodní družstevní principy naposledy formulované Mezinárodním družstevním svazem na sjezdu v Manchesteru v roce 1995.¹⁸ Jedná se v podstatě o tytéž principy uvedené výše, doplněné některými dalšími např. principem Výchovy, školení a informací.¹⁹

2.1.1.3. Družstvo jako právnická osoba

Družstvo je vždy právnickou osobou, jak vyplývá z ustanovení § 222 odst. 1 ObchZ. „Platné právo rozeznává jako subjekty práv a povinností výlučně osoby fyzické a osoby právnické.“²⁰ Na tomto místě je třeba upozornit, že samotný název právnická osoba není úplně přesný, neboť je vytvořen ze slova právník, přičemž jako správnější by se jevilo označovat tyto entity jako osoby právní, tedy odvozené od slova právo.²¹ Pojem právnické osoby, tak jak jej chápeme dnes, je poměrně mladý, objevuje se až v průběhu 19. století.²² Prapůvod tohoto pojmu lze však vystopovat v dobách mnohem dávnějších. Prvotní impuls lze nalézt už ve starověkém Řecku, kdy individuu byla zprvu přiznána toliko existence, nikoli však ještě právní subjektivita. Pro řecké nazírání bylo typické, že individuum (jednotlivec), tím spíše i jakýkoliv spolek zahrnující jednotlivce, byl považován za článek státu.²³ Jistý posun lze zaznamenat v období starověkého Říma, kdy už jsou fingoány korporace, ovšem neexistovala žádná korporace, která by nejprve nebyla uznána římským právem jako veřejná jednotka a teprve

¹⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 908.

¹⁸ V originále dostupné z <http://www.ica.coop/coop/principles.html>

¹⁹ Podrobněji Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 8 an., či Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 60 an., zde však nazývané jako mezinárodní družstevní zásady.

²⁰ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 13.

²¹ Srovnej Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 227.

²² Podrobněji Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, s. 173

²³ Srovnej Gierke, Otto Friedrich von. Die Staat- und Korporationslehre des Alterthums und des Mittelalters und ihre Aufnahme in Deutschland. Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1881, s. 11, s.29.

potom dodatečně neobdržela subjektivitu soukromého práva jako doplňkovou vlastnost (akcesorium).²⁴ Posledním mezistupněm k dnešnímu chápání právnické osoby pak bylo přejímání římského práva ve středověkém Německu, zejména teorie *societas*, jako společnosti bez právní subjektivity, ovšem již s mnoha odchylkami vzniklými ve středověké praxi na základě německého práva obecně nebo pro účely obchodních společností.²⁵

Přes enormní snahu definovat právnickou osobu, neexistuje dodnes její všeobecně uznávaná definice. Přesto se sluší vzpomenout nejvýznamnější názorové proudy, jež si tento nelehký úkol daly za cíl. Jde o pojetí pozitivistické, tradičně reprezentované teorií fikce a pojetí sociologické, jehož prototypem je teorie reality někdy též označovaná jako organická.²⁶

Český právní řád, resp. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen ObčZ) tak (ostatně jako většina kontinentálních úprav) neobsahuje definici právnické osoby, nicméně stanoví, které subjekty je třeba považovat za právnické osoby, a to v § 18 odst. 2 ObčZ. Znění písm. d) tohoto ustanovení je pak dokladem toho, že u nás převládá teorie fikční. Dále lze poznamenat, že dle třídění obsaženého v § 18 odst. 2 lze družstvo považovat za sdružení osob. Družstvo je tedy korporací, a to korporací soukromoprávní, neboť je založeno na základě právního úkonu a řídí se předpisy práva soukromého. Z toho důvodu i pro družstvo platí zásada legální licence obsažená v čl. 2 odst. 3 LPS. Družstvo tak může činit vše, co mu zákon nezakazuje a zároveň nesmí být nuceno činit, co zákon neukládá.

Z hlediska vymezení právnické osoby se tak namísto její definice jeví jako cennější znaky, jež jsou pro ni charakteristické. Mezi tyto znaky lze řadit především právní subjektivitu, způsobilost k právním úkonům, deliktní

²⁴ Srovnej Gierke, Otto Friedrich von. Die Staat- und Korporationslehre des Alterthums und des Mittelalters und ihre Aufnahme in Deutschland. Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1881, s. 66

²⁵ Srovnej tamtéž s. 818 an.

²⁶ Blíže Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, s. 174 an., či Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008, s. 171 an.

způsobilost²⁷, majetkovou autonomii, název právnické osoby, její sídlo a také předmět činnosti právnické osoby.²⁸

2.1.1.4. Družstvo jako podnikatel

Dle § 2 odst. 2 písm. a) ObchZ je podnikatelem osoba zapsaná v obchodním rejstříku. Do obchodního rejstříku se dle § 34 odst. 1 písm. a) ObchZ zapisují obchodní společnosti a družstva, a to obligatorně. Z právě uvedeného vyplývá, že družstvo bude podnikatelem vždy. Tedy i v případě, že bude založeno za jiným než podnikatelským účelem, což v případě družstev bude jevem nepochybně častějším, než v případě obchodních společností, neboť jak už bylo uvedeno v předešlých výkladech, je u družstev činnost nepodnikatelská postavena naroveň činnosti podnikatelské. V takovém případě se bude na družstvo vztahovat pojem tzv. fiktivního podnikatele, případně podnikatele dle právní formy, neboť platí, že „Je lhostejné, že tyto osoby žádnou podnikatelskou činnost nevyvíjejí, neboť účel, pro který byly založeny, jim to ani neumožňuje, příp. jejich podnikání vylučuje (srov. §221 odst. 1 arg. „k zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb svých členů“). Splní-li určité formální předpoklady, je na ně pohlíženo, jako by podnikateli byly.“²⁹

V případě, že je však družstvo zakládáno za podnikatelským účelem, může tento účel naplňovat v souladu s ustanovením § 2 odst. 2 písm. b), c), d) buď, podnikáním na základě živnostenského oprávnění, nebo podnikáním na základě jiného než živnostenského oprávnění na základě zvláštních právních předpisů, případně též provozováním zemědělské činnosti. Ve všech těchto případech by však měla taková činnost naplňovat znaky podnikání, jimiž jsou soustavnost,

²⁷ Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dle ustanovení § 15 je možné jako trest uložit např. zrušení právnické osoby, peněžitý trest, či propadnutí majetku.

²⁸ Výčet definičních znaků se v právní teorii různí, srovnej např. Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, s. 174 an., nebo Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008, s. 177, nebo Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 13, či Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 229 an.

²⁹ Eliáš, K., Bejček, J., Hajn, P., Ježek, J. a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 84-85.

samostatnost, provádění této činnosti vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.³⁰

Definici živnosti obsahuje ustanovení § 2 ŽZ a seznam jednotlivých druhů živností je uveden v přílohách živnostenského zákona. Družstvo jako právnická osoba provozuje živnost prostřednictvím odpovědného zástupce. Odpovědným zástupcem však nesmí být člen kontrolního orgánu družstva (§11 odst. 3 ŽZ), dále osoba, u které trvá překážka provozování živnosti (§ 8 ŽZ), či osoba nesplňující všeobecné (§6 ŽZ) a/nebo zvláštní podmínky (§ 7 ŽZ) provozování živnosti. Pokud družstvo provozuje některý z druhů živnosti, aniž by k němu mělo příslušné povolení, dopouští se správního deliktu dle § 63 ŽZ a může mu být uložena pokuta dle tohoto ustanovení. Dle ustanovení § 3a odst. 1 ObchZ jde v těchto případech o neoprávněné podnikání, které však nemá za následek neplatnost takových právních úkonů, ledaže by se jednalo o omyl podstatný dle ustanovení § 49a ObčZ.³¹ Družstvo uskutečňující podnikání bez příslušného oprávnění odpovídá za škodu, kterou v důsledku takového způsobilo, nadto lze takovým jednáním založit i trestní odpovědnost členů statutárního orgánu, případně jiných osob jednajících jménem, nebo za právnickou osobu, pokud by bylo shledáno, že tyto takovým činem naplnily skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného podnikání dle ustanovení § 251 TrZ.³² Vzhledem k výčtu trestných činů uvedených v ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nelze tímto jednáním založit trestní odpovědnost družstva.

Činnosti, které nejsou živností a je k nim potřeba zvláštního oprávnění, jsou vypočteny v ustanovení § 3 ŽZ a upravují je zvláštní zákony, na něž je odkazováno. Mezi činnosti, které nejsou živností a není k nim třeba zvláštního oprávnění lze řadit krom výše zmíněné zemědělské činnosti, např. i pronájem bytů či nebytových prostor za standardních tržních podmínek nečlenům družstva.³³

³⁰ Rozebrání jednotlivých znaků podnikání podrobněji v Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 5 an.

³¹ K podstatnému omylu srovnej Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008, s. 296 an.

³² Blíže k trestnému činu neoprávněného podnikání Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha:C.H.Beck, 2009, s. 2317 an.

³³ Podrobněji zejména s ohledem na rozlišení podnikatelské a nepodnikatelské činnosti v takovém případě Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 47-48.

2.1.1.5. Organizace družstev

V současné právní úpravě není zakotvena povinnost družstev sdružovat se do družstevních organizací. Krom toho se právní předpisy upravující družstva, zejména tedy ObchZ, o možnosti jejich sdružování nezmiňují. Družstvo je však právnickou osobou a jako na takovou na ni jistě dopadají ustanovení § 20f an., o zájmových sdruženích právnických osob. Družstva se tak dobrovolně sdružují do svazů, dle oborů ve kterých působí. Tyto svazy se pak sdružují do vrcholné vnitrostátní organizace, kterou je Družstevní asociace České republiky. „Družstevní asociace ČR jako národní družstevní centrála sdružuje Svaz českých a moravských bytových družstev, Svaz českých a moravských spotřebních družstev, Svaz českých a moravských výrobních družstev a Zemědělský svaz České republiky.“³⁴ Cílem tohoto zájmového sdružení je pak ochrana, podpora a uplatňování zájmů družstev a jejich členů, stejně jako projednávání a řešení společných družstevních záležitostí. Dále existují sdružení či družstva, která nejsou členy Družstevní asociace ČR, přesto s ní však určitým způsobem spolupracují. Jedná se o Sdružení bytových družstev a společenství vlastníků a také Asociace družstevních záložen.

Je smutnou realitou, že dle dostupných údajů,³⁵ ze kterých budou v následujícím textu vybrány některé vypovídající údaje, v poslední době dochází konstantně k úbytku počtu jak družstev (všech typů), tak jejich členů. V roce 2002 existovalo v ČR 1.764 bytových družstev, v jejichž vlastnictví bylo 733.851 bytů, kdežto v roce 2010 existovalo 611 bytových družstev, jež byla vlastníky 312.849 bytů. Pokud jde o spotřební družstva, tak jejich počet ve sledovaném období klesl z 63 na 57, ovšem počet členů z 397.031 na 231.706. Výrobní družstva ztratila v rozhodné době 8.878 členů.

Družstva se přirozeně sdružují i v nadnárodních organizacích. Jako nejdůležitější z nich lze označit Mezinárodní družstevní svaz založený roku 1895 v Londýně, který od roku 1982 sídlí v Ženevě. Je potěšujícím zjištěním, že tuto

³⁴ <http://www.dacr.cz/dacr.php>; názorné schema organizační struktury dostupné z <http://www.dacr.cz/orgstrukt.php>

³⁵ Srovnej např. Stručná fakta a čísla o českém družstevnictví za rok 2002, Praha : Družstevní asociace ČR, 2003; Vybrané údaje o českém družstevnictví za rok 2007, Praha : Družstevní asociace ČR, 2008; Vybrané údaje o českém družstevnictví za rok 2010, Praha : Družstevní asociace ČR, 2011.

organizaci, v současnosti sdružující 267 organizací z téměř stovky zemí světa,³⁶ jejímž cílem je podporovat družstevnictví na celém světě, například pořádáním konferencí, vydáváním publikací, či výzkumnou činností, pomohli založit i delegáti z družstev na území dnešní ČR.³⁷ Mezinárodní družstevní svaz je členem výboru OSN pro podporu družstevnictví – COCAP.³⁸ V tomto výboru, jenž lze považovat za střežovou organizaci družstevnictví vůbec, figurují např. Mezinárodní organizace práce, či Mezinárodní organizace pro zemědělství a výživu.³⁹

2.1.1.6. Právní úprava družstev

Právní úprava družstev nemá povahu jednotného kodexu a je obsažena v různých předpisech. Základ úpravy družstev lze nalézt v obchodním zákoníku, a to v jeho části druhé, věnované obchodním společnostem a družstvům. Druhá část se dále dělí do dvou hlav, přičemž družstvům je věnována hlava druhá a obchodním společnostem hlava první. I na tomto lze vyzorovat snahu či uvědomění si zákonodárce o specifčnosti družstev vzhledem k ostatním formám obchodních společností. Protože je družstvo podnikatelem (§2 odst. 2 ObchZ) užijí se na něj obecná ustanovení části první (§1 až § 55 ObchZ). Dle ustanovení § 260 se na družstvo užijí též přiměřeně obecná ustanovení o obchodní společnosti a družstvu (§56 až 75b ObchZ).

Dle ustanovení § 1 odst. 2 ObchZ je založena subsidiarita použití občanskoprávních předpisů, zejména tedy občanského zákoníku, jako zákona obecného vůči obchodnímu zákoníku. Občanský zákoník obsahuje i některá ustanovení o družstevních bytech, která je také nutno na družstevní vztahy aplikovat. Dále jsou některá družstva upravena samostatnými zákony, jako např. o družstevních záložnách, o kterých bude pojednáno zejména v kapitole sub 2.2.4. I ve vztahu těchto zákonů vůči obchodnímu zákoníku platí stará právní zásada *lex specialis derogat legi generali*, tentokrát však jakoby z druhé strany, když

³⁶ výčet všech organizací dostupný z <http://www.ica.coop/members/index.html>

³⁷ <http://www.dacr.coop/mds.php>

³⁸ <http://www.copac.coop/>

³⁹ Podrobněji k výboru pro podporu a rozvoj družstevnictví a družstevnictví ve světě vůbec Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 31 an.

přednost před použitím obchodního zákoníku, dostanou právě ony předpisy speciální a obchodní zákoník se použije až tam, kde na daný vztah úprava speciálního zákona nepamatuje vůbec, či jen částečně.

V souvislosti s právní úpravou družstev se jeví jako vhodné učinit krátký exkurs k pojmu družstevního práva. V teorii práva se právo dělí na právo soukromé a právo veřejné. Postupem doby se vyvinuly různé teorie rozlišující. Mezi nejznámější patří teorie zájmová, mocenská a organická, někdy také nazývaná jako teorie subjektů.⁴⁰ Tímto však členění nekončí, neboť se v rámci těchto dvou systémů ještě rozeznávají tzv. právní odvětví. Právní odvětví se dále člení na právní odvětví klasická (vertikální) a právní odvětví průřezová (horizontální). Rozdíl mezi nimi je spatřován v tom, že pouze klasická právní odvětví mají vlastní ucelený předmět úpravy, disponují obecnou částí zahrnující vlastní pojmový aparát a logickou strukturu. V oblasti práva soukromého je za takové odvětví tradičně uznáváno právo občanské. Naproti tomu průřezová právní odvětví tyto definiční znaky nespĺňují. Obchodní právo je pak „jako partikulární, dílčí právo soukromé, typickým průřezovým právním odvětvím.“⁴¹ Tento závěr je pak odůvodňován mimo jiné skutečností, že obchodní právo má pouze dva vlastní pojmy, obchod a obchodníka, resp. podnikatele a obchodního závazkového vztahu.⁴² Základním pramenem obchodního práva je obchodní zákoník. O tom, že družstva jsou upravena primárně v obchodním zákoníku, ale i v jiných zákonech bylo pojednáno výše. S ohledem na vše právě uvedené se lze ztotožnit s názorem, že „Družstevní právo není a ostatně ani nemůže být samostatným právním odvětvím, neboť nemá vlastní pojmový aparát a běžně využívá obecné pojmové soukromoprávní (civilistické) terminologie“.⁴³ Zároveň je však správně upozorněno na specifickou povahu družstev, která brání definovat družstevní právo jako podmnožinu práva obchodního a je učiněn závěr, že „lze družstevní právo vymezit jako *smíšený převážně soukromoprávní subsystém právní*.“⁴⁴

Existují však i názory jiné, plédující za uznání družstevního práva jako svébytného právního odvětví, odkazující se přitom, nikoliv výlučně,

⁴⁰ Blíže Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002, s. 40 an.

⁴¹ Eliáš, K., Bejček, J., Hajn, P., Ježek, J. a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 10.

⁴² Srovnej tamtéž

⁴³ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 12.

⁴⁴ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 12.

na samostatné univerzitní ústavy pro komplexní výzkum družstevnictví v Německu. Dále je vedena polemika s názory předních českých civilistů či komercialistů a v neposlední řadě jsou uváděny pojmy typické pro družstva, přičemž je nakonec učiněn závěr o nezbytnosti upravit družstevní vztahy zvláštním zákonem.⁴⁵

2.1.2. Pojem a význam stanov

Stanovy se tradičně považují za bazální naprosto nezbytný dokument upravující poměry družstva, neboť je nelze ničím nahradit. Taková nezastupitelná úloha stanov je dána také tím, že obchodní zákoník při úpravě družstva volil mnoho dispozitivních ustanovení, od nichž je možno se odchylovat. Mohou tak upravovat i otázky zákonem neřešené, které ale, pro to které družstvo mohou být velmi důležité. Často bývají označovány za „ústavu družstva“ upravující základní instituty družstva. Stanovy obvykle upravují vzájemná práva a povinnosti členů družstva vůči družstvu, organizační strukturu družstva, také práva a povinnosti členů orgánů družstva a právní postavení družstva. Souborně lze takto upravovanou problematiku označit jako náležitosti. Ty se dělí na obligatorní a fakultativní, tedy povinné a nepovinné.

Krom toho jsou stanovy družstva (na rozdíl od stanov akciové společnosti) jediným dokumentem, který obchodní zákoník upravuje. Na rozdíl od obchodních společností není pro družstva upravena žádná forma zakladatelského dokumentu, jako je smlouva společenská či zakladatelská (§78, § 94, § 110, § 163). Zároveň jde i o jediný vnitřní předpis družstva upravený obchodním zákoníkem. Družstvo samozřejmě může přijmout i jiné interní předpisy, jako je např. jednací či pracovní řád. Přijme-li takové, platí, že tyto předpisy nesmí být v rozporu se zněním stanov, či právních předpisů. Logickým důsledkem toho, že obchodní zákoník neupravuje další interní předpisy družstva, je fakt, že neupravuje ani sankci za jejich případné porušení.

Jinak je tomu v případě porušení stanov. Platí, že stanovy zavazují družstvo, všechny jeho členy i orgány. Třetí osoby nejsou stanovami vázány. Ovšem

⁴⁵ Detailněji Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 79 an.

vzhledem k právní povaze stanov⁴⁶ jsou stanovy velmi významné i pro extraney, neboť upravují i orgány družstva, tedy i orgán statutární, kterým družstvo jedná a vstupuje tak s těmito do vztahů. Porušení stanov usnesením členské schůze lze sankcionovat podáním návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení členské schůze (§242 ObchZ). Neplatnost usnesení členské schůze může vyvolat i takové porušení stanov, které je v souladu s právními předpisy.⁴⁷

S ohledem na vše shora uvedené lze konstatovat, že tvorba stanov je náročnou činností, vyžadující dobrou znalost právní úpravy družstev a nemělo by se při ní zapomínat i na „špatné počasí“. Lze se ztotožnit se závěrem, že „Nemohu jinak, než doporučit družstvům a jejich členům, necht' k formulaci stanov nebo jejich změn vždy přizvou právníka (pokud možno znalého družstevní problematiky), neboť aforisticky vyjádřeno *malá chyba na začátku má obvykle strašlivé důsledky na konci*.“⁴⁸

2.1.3. Právní povaha stanov

Již bylo uvedeno, že v družstvu neexistuje žádný zakladatelský dokument. Je také všeobecně přijímaným názorem, že zakladatelské dokumenty obchodních společností, krom toho, že směřují k založení společnosti, neztrácejí na významu po celou dobu trvání společnosti, kdy upravují vnitřní poměry společnosti. Výjimku tvoří akciová společnost, kde naopak platí, že založením společnosti se zakladatelský dokument akciové společnosti konzumuje a na významu nabývají stanovy.⁴⁹ „Co do své povahy jsou stanovy smlouvou srovnatelnou se společenskou smlouvou s. r. o. To, že zákon v dané souvislosti pojem smlouvy nepoužil a mluví o stanovách, nikoli o společenské smlouvě, tento závěr nezpochybňuje – zákonodárce totiž nemůže volbou termínu autoritativně rozhodnout povahu nějakého právního pojmu.“⁵⁰ Vzhledem ke způsobu přijímání a změn stanov, lze tento závěr vztáhnout i na družstva a souhlasit tak s všeobecně přijímaným názorem, že stanovy jsou smlouvou *sui genesis*, což je ostatně názor

⁴⁶ Srovnej kapitolu sub. 2.1.3.

⁴⁷ Srovnej Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 46.

⁴⁸ Dvořák, T. Stanovy družstva. Ad Notam, 2002, č. 5, s. 105.

⁴⁹ Srovnej Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 13.

⁵⁰ Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 279.

přijímaný jak teorií⁵¹, tak judikaturou⁵². Na stanovy lze také pohlížet jako na konstitutivní akt, přijímaný ustavující schůzí, které přísluší oprávnění k úpravě vztahů družstva.⁵³ Obdobné lze vztáhnout na změnu stanov a členskou schůzi.

2.1.4. Veřejnost stanov

Dle ustanovení § 241 ObchZ se o každé členské schůzi pořizuje zápis, jehož náležitosti jsou stanoveny v odst. 1. Dle odst. 3 tohoto ustanovení má pak každý člen právo vyžádat si zápis k nahlédnutí, a to včetně příloh. Pokud se na členské schůzi hlasuje o změnách stanov, což je v její výhradní působnosti, pak je tímto založeno i právo člena na nahlédnutí do stanov. Ve vztahu k nečlenům je veřejnost stanov dovozována z ustanovení § 38i odst. 1 písm. a) stanovícím že stanovy jsou součástí sbírky listin, přičemž platí princip publicity.

2.2. Historický vývoj stanov

2.2.1. Vývoj do roku 1918

Pojem družstva se zrodil v první polovině 19. století. Myšlenka družstevnictví se zrodila jako reakce na zhoršující se podmínky raného kapitalismu, zejména špatné životní podmínky tehdejších živnostníků, kteří se takto snažili bránit proti tehdejší drahotě, či lichvě a také jim takové sdružování mělo napomoci v hospodářské soutěži. Teoreticky tato myšlenka vycházela z tezí učenců⁵⁴, jako byli *Robert Owen*, *Charles Fourier*, či *Wilhelm Raiffeisen*, kteří se zamýšleli nad působením těchto sociálních jevů a možné obraně proti nim. Dnes není sporu o tom, že prvním družstvem na světě, které vzniklo v roce 1844 ve Velké Británii,

⁵¹ Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 65; Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 48.

⁵² Štenglová I. Přehled judikatury ve věcech družstev. Praha : ASPI, 2004, s. 13, R 51/2001, viz odůvodnění rozsudku; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. (Rc) 29 Odo 146/2003.

⁵³ Tento názor ostatně platil již za účinnosti družstevního zákona z roku 1873, podrobněji Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002, s. 3121.

⁵⁴ Pozdější teorií označených jako utopičtí socialisté.

bylo Rochdalské družstvo poctivých průkopníků.⁵⁵ Naproti tomu existují různé názory na to, kdy bylo založeno první družstvo na území českých zemí. Některé prameny uvádějí, že šlo o družstevní záložnu v Aši založenou v roce 1846,⁵⁶ jiné, že šlo o Potravní a úsporný spolek v Praze založený v roce 1847,⁵⁷ nebo tak někdy bývá označována i Záložná kasa ve Vlašimi založená v roce 1858.⁵⁸

Tato družstva byla zakládána dle *císařského patentu č. 253/1852 ř. z., o spolcích*. Tento právní předpis však nebyl pro družstva vhodným, a tak si praktická potřeba života vynutila vydání *zákona č. 70/1873 ř. z., o výdělkových a hospodářských společenstvech*.⁵⁹ Tento zákon lze označit jako vůbec první družstevní zákon na území českých zemí a stal se základem právní úpravy na dlouhá léta.⁶⁰ Jeho studiem lze dospět k závěru, že zákon je namnoze podobný dnešní právní úpravě, leč obsahuje i některé odchylky. Přesto jej však lze označit jako zákon, který, ve srovnání s ostatními zákony přijímanými v průběhu let, nejvíce respektuje principy družstevnictví a dodnes v něm lze hledat inspiraci.

V ustanovení § 1 zákona bylo družstvo vymezeno jako spolek s neuzavřeným počtem členů, jehož účelem jest podporovati výdělek nebo hospodářství svých členů společným provozováním závodu nebo poskytováním úvěru (společenstva výdělková a hospodářská), jako jsou spolky záložní a úvěrní, spolky pro nákup surovin a skladištní, společenstva výrobní, spolky spotřební a společenstva bytová a pod. Z této legální definice družstva lze odvodit několik, pro družstva typických znaků. Za prvé muselo jít o neuzavřené společenství. Účelem družstva mělo být podporovati výdělek nebo hospodářství svých členů, to buď rozmnožením příjmů, nebo zmenšením výdajů členů., případně též udržením nabytých statků, a to společným provozováním závodu, kterým se rozuměla hospodářská činnost vůbec.⁶¹ Z tohoto bylo dovozováno, zejména judikaturou, že družstvo se nehodí

⁵⁵ Srovnej Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 395; Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 5.

⁵⁶ Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 5.

⁵⁷ Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 396.; Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 3.

⁵⁸ Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 1.

⁵⁹ Někdy bývá též překládán jako „Zákon o společenstvech o napomáhání živnosti a hospodářství“. Na chybnost tohoto překladu bylo celkem přesvědčivě poukázáno v Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 4, pozn. pod čarou č. 6.

⁶⁰ Platil až do padesátých let minulého století a v Rakousku platí dodnes.

⁶¹ Srovnej Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 23 an.

pro obecně prospěšné účely, jakými je např. provozování divadla, či opatřování pitné vody občanům, dále že členové se musí osobně profesně účastnit na družstvu a nestačilo pouhé splacení vkladů jako u kapitálových společností, přičemž teorie z těchto znaků vyvodila závěr, že v případě družstev, jde o sdružení pracovní.⁶² Přesto se však v praxi vyskytovala družstva zabývající se např. provozováním divadel či hostinců, neboť přestože „nelze zřídit hostinec ve formě družstva, lze však zřídit pracovní družstvo hostinských nebo čišníků, jako bylo pracovní družstvo „Ganymed“, provozující restauraci v poslanecké sněmovně v Praze.“⁶³

Z výše podaného je patrné, že zákon nepoužíval pojmu družstvo, nýbrž promiscue označoval družstva pojmy spolek či společenstvo. Pojem družstva byl však v běžném styku běžnější, a i proto postupem doby nahradil pojmy spolku či společenstva. Stejně tak zákon namísto dnešního pojmu stanov používal pojmu společenská smlouva (statut) či smlouva společenstevní. Členskou schůzi nahrazoval pojmem valné hromady (§27) kontrolní komisi dohlédací rada (§24).

64

Stanovy a jejich obligatorní náležitosti upravovalo ustanovení § 5 ve znění:

Ve smlouvě společenské buďtež uvedeny:

- firma společenstva a místo, kde má společenstvo sídlo své;
- věc, k níž závod se vztahuje;
- má-li společenstvo trvati jen po jistý čas, uvedeno buď, na jakou dobu se zřizuje;
- uvedeno buď ve smlouvě společenské, pod kterými výminkami mohou členové ve společenstvo vcházeti a kdy přestanou býti členy (vystoupením, smrtí neb vyloučením), ač jestli o tom něco zvlášť ustanoveno;
- kolik podílů v závodě má každý člen společenstva a jak se tyto podíly tvoří;
- dle kterých pravidel se má bilance zdělávati a zisk počítati, jak se má bilance zkoušeti a jak se má zisk a ztráta mezi členy rozdělit;

⁶² Srovnej tamtéž s. 17, s. 26-28

⁶³ Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 29.

⁶⁴ Tohoto si všimla i současná teorie, např. Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995, s. 621.

- jak se má představenstvo voliti a z kolika údů se má skládati, jak se mají údové představenstva legitimovati, též jejich náměstkové a úředníci společenstva;
- jak se mají členové společenstva svolávat;
- pokud mají členové společenstva právo hlasovati a jak mají tohoto práva užívat;
- o kterých věcech se nemůže usnešení činiti prostou většinou hlasů členů k učiněnému svolání sešlých, nébrž má se činiti hojnější většinou aneb jiným způsobem;
- jakým způsobem společenstvo návěští a usnešení svá vyhlašuje;
- uvedeno buď ve smlouvě společenské, zdali členové ze závazků společenstva právi jsou neobmezeně nebo obmezeně, a jsou-li právi obmezeně a jde-li závazek dále než v zákoně vyměřeno (§. 76), uvedeno v ní buď, až ku které sumě se závazek vztahuje;
- pojmenování buďte ve smlouvě členové prvního představenstva aneb ty osoby, které mají žádati za zapsání společenstva do rejstříka.

Krom výše zmíněných terminologických změn, bude na tomto místě upozorněno na věc po stránce obsahové, s ohledem na některé náležitosti stanov. Pokud jde o firmu družstva (§4) platilo, že musí být tvořena z předmětu podniku (věci, závodu), přičemž se připouštěly dodatky ve formě fantasijní, jako např. už zmiňovaný Ganymed. Krom toho musela firma obsahovat označení *zapsané společenstvo*,⁶⁵ a podle povahy ručení dodatek zda se jedná o ručení neobmezené či obmezené. Slovo ručení však není přesné, protože družstva byla uznána za samostatný soukromoprávní subjekt a jako taková odpovídala za své závazky primárně svým vlastním majetkem. „Nejde o ručení v pravém slova smyslu, neboť v důsledku ustanovení §§ 172-187 konkursního řádu má člen povinnost přispěti

⁶⁵ Dle současné úpravy postačí pouze označení „družstvo“ (§221 odst. 3 ObchZ), naproti tomu německá právní úprava - Bundesrepublik Deutschland Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs-und Wirtschaftsgenossenschaften) In der Fassung der Bekanntmachung vom 16.10.2006 (BGBl. I S. 2230) (dale též jen GenG) se drží pojmu “zapsané družstvo”. § 3 GenG : Die Firma der Genossenschaft muss, auch wenn sie nach § 22 des Handelsgesetzbuchs oder nach anderen gesetzlichen Vorschriften fortgeführt wird, die Bezeichnung "eingetragene Genossenschaft" oder die Abkürzung "eG" enthalten. § 30 des Handelsgesetzbuchs gilt entsprechend.

k úhradě schodku pouze v případě konkursu nebo konkursní likvidace – jde o ručení subsidiární, podpůrné a věřitelé družstva nemohou žalovati o zaplacení schodku přímo člena, takže jde ve skutečnosti jen o t. zv. uhrazovací povinnost schodkovou.⁶⁶ Jde tedy o obdobu dnešního ustanovení § 222 odst. ObchZ, kde je upraveno ručení členů za závazky družstva a případná uhrazovací povinnost. Nelze si nevšimnout, že dnešní úprava je mnohem “měkčí“, neboť ze zákona není dána povinnost této uhrazovací povinnosti, jen je předvídána možnost jejího konstituování ve stanovách, zatímco zákon z roku 1873 u společenstev s ručením obmezeným stanoví tuto povinnost v nejmenší možné míře ve svém ustanovení § 76 jako násobek vkladu, zatímco u společenstev s ručením neobmezeným ručí členové takového družstva celým svým majetkem a to solidárně.

Dle ustanovení § 3 postačovalo k založení družstva přijetí společenské smlouvy, a to v písemné formě, stejně tak její změny (§9). Dále byla povinnost nechat zapsat tuto smlouvu do společenstevního rejstříku vedeného obchodním soudem (§3, § 7). To stačilo ke vzniku družstva jako právnické osoby, nevyžadovalo se tedy žádné státní povolení. V § 11 pak bylo uvedeno, že právní poměry členů společenstva mezi sebou se řídí stanovami, které se smí odchylovat od zákona jen v těch bodech, při kterých je to výslovně prohlášeno za přípustné.⁶⁷

Zákon z roku 1873 byl časem doplněn *zákonem č. 133/1903 ř. z., o revizi společenstev výdělkových a hospodářských a jiných spolků*, který zaváděl dohled nad družstvy, jenž byl svěřen svazům družstev. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla družstva upravena v předpisech práva uherského, konkrétně v *zák. čl. XXXVII* z roku 1875. Krom toho byl na Slovensku a v Podkarpatské Rusi vydán pro úvěrní družstva samostatný *zák. čl. XXIII* z roku 1898.

2.2.2. Vývoj v letech 1918-1945

Dne 28. října byl po kapitulaci Rakouska-Uherska vyhlášen zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, který v preambuli konstatoval vznik státu. „Podle dalších ustanovení byly ponechány prozatímně v platnosti

⁶⁶ Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 34.

⁶⁷ V takových se jedná o fakultativní náležitosti, k tomu které záležitosti mohly být upraveny dle ustanovení § 11 odchylně podrobněji Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 78 an.

veškeré dosavadní zemské a celorakouské (říšské) zákony a nařízení.“⁶⁸ Díky tomu zůstala na území první republiky odlišná právní úprava družstev, když pro české země platil zákon z roku 1873 a pro Slovensko a Podkarpatskou Rus výše zmíněné zákonné články.

V tomto období byly přijímány další právní předpisy, jejichž cílem bylo „nadále podpořit a upevnit rozvoj družstev, posílit jejich důvěryhodnost v očích veřejnosti i jejich členů.“⁶⁹ Zákon z roku 1873 však zůstal hlavním předpisem upravujícím družstva. Jednalo se zejména o zákony č. 210/1919 Sb., o úpravě poměrů družstev na Slovensku a č. 130/1926 o úpravě poměrů družstev Podkarpatské Rusi, upravující revizi družstev, přičemž nařizovaly družstvům v těchto zemích sdružit se do určených svazů. Dále to byl zákon č. 238/1924 Sb., kterým se zřizuje Všeobecný fond peněžních ústavů v republice Československé a zákon č. 279/1924 Sb., o přeměně společností s ručením obmezeným v družstva. Posledním předpisem přijatým v období svobody bylo vládní nařízení č. 169/1933 Sb. z. a n., kterým se vydávají zvláštní předpisy o záložních a úvěrních spolcích, úvěrních společenstvech (družstvech), hospodářských a živnostenských družstvech úvěrních a jejich svazech.

V době nacistické okupace pak bylo přijato vládní nařízení č. 242/1942 Sb., o svazech výdělkových a hospodářských společenstev, kterým byly dříve početné svazy družstev nuceně sdruženy do několika svazů dle oborů (§§ 1 - 5). Důvodem pro vydání tohoto předpisu byla snaha o lepší kontrolu nad družstvy.

2.2.3. Vývoj v letech 1945-1989

Po skončení druhé světové války došlo k opětovnému rozmachu družstevního hnutí a družstev. „Byla to však již labutí píseň družstev, která se režimu nastupujícímu k moci v roce 1948 příliš nehodila.“⁷⁰ V souladu s tehdejšími uvažováními politických elit, se družstva jakožto soukromoprávní subjekty hospodařící s vlastním majetkem (individuálním vlastnictvím) jevila jako nežádoucí. Výsledkem byla politika združstevňování, na úsecích které se

⁶⁸ Malý, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upravené vydání. Praha : Linde, 1999, s. 270.

⁶⁹ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 396.

⁷⁰ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 5.

vládnoucímu režimu (straně) jevíly jako vyhovující, zatímco ty, které se jevíly jako nevhodné, byly cíleně likvidovány.⁷¹ V důsledku této státní politiky sice družstva přežíla, ale ve značně modifikované podobě, přičemž byly potlačovány základní principy družstevnictví, zejména pak princip dobrovolnosti členství. Důsledkem této státní politiky byla i této politice poplatná právní úprava. Mezi základní rysy právní úpravy v tomto období lze řadit vršení právních předpisů regulujících družstevnictví, zejména s ohledem na přesun značné části norem do podzákoných předpisů. Rozšířil se i předmět úpravy, když tyto předpisy upravovaly i vztahy spadající spíše do jiných předpisů, zároveň byly striktně vymezeny oblasti činnosti, které mohly vykonávat družstva, především však tyto předpisy neupravovaly typické družstevní instituty, zejména majetkové povahy, jako jsou podíly.⁷²

V roce 1948 byl přijat *zákon č. 187/1948 Sb., o Ústřední radě družstev*, kterým, jak plyne už ze samotného názvu zákona, bylo v ustanovení § 1 nařízeno družstvům sdružit se do jediného vrcholného orgánu se sídlem v Praze, který byl oprávněn vydávat usnesení, jimiž se družstva měla řídit (§ 5 odst. 1) Již o rok později byl vydán *zákon č. 69/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech*, který ve svém ustanovení § 13 vyloučil pro tyto družstva použití družstevního zákona z 19. století a také zák. čl. XXXVII/1875. Tím byl založen nový dualismus právní úpravy družstev, tentokrát však nikoli na teritoriálním základě, nýbrž na základě rozlišování družstev na zemědělská a ostatní. V ustanovení § 9 pak tento zákon stanovil, že vzorné stanovy jednotného družstva vydá Ústřední rada družstev se schválením ministra zemědělství.

Dalším zákonem byl *zákon č. 53/1954 Sb., o lidových družstvech a družstevních organizacích*, který definitivně zrušil družstevní zákon z 19. století. Krom toho bylo v ustanovení § 3 odst. 1 uvedeno, že podrobnosti o právních poměrech družstev, zejména o právech a povinnostech členů, o orgánech družstev, jakož i o činnosti a hospodaření družstev upravují stanovy schvalované valnou hromadou družstva. V odstavci druhém pak bylo uvedeno, že stanovy družstva musí upravovat:

⁷¹ Srovnej Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 5.; Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 5.

⁷² Podrobněji Suchánek, J. K zákonné úpravě vztahů v družstevnictví. Právník, 1991, č. 9, s. 799 an.

- název, sídlo a obvod působnosti družstva; z názvu musí být patrné, že jde o lidové družstvo;
- předmět činnosti;
- podmínky, za kterých se nabývá a pozbývá členství;
- práva a povinnosti členů;
- výši členských podílů a způsob, jak se tvoří;
- složení orgánů družstva, jejich působnost a způsob, jak jednájí;
- způsob, jak se svolávají členové družstva;
- způsob, jak se nakládá se ziskem a uhrazuje ztráta.

Krom toho, však nelze opomenout ustanovení § 4 písm. c) stanovící, že ke vzniku družstva je třeba souhlasu příslušného ústředního svazu družstev, a není-li vytvořen, souhlasu Ústřední rady družstev.

O pět let později byl přijat zákon č. 49/1959 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, který zrušil zákon z roku 1949 (§ 62 odst. 1), „již jen stvrdil definitivní oddělení právní regulace tohoto typu družstev od typů ostatních (dokončil právní dualismus zemědělských a nezemědělských družstev). Rolníci neměli od té doby možnost sdružovat se jinak, než v jednotných zemědělských družstvech.“⁷³ Pokud jde o stanovy, pak platilo ustanovení § 11, kde bylo upraveno, že vzorové stanovy, které jsou závazným podkladem pro vypracování vlastních stanov družstev, schvaluje vláda. Návrh vzorových stanov byl vytvářen na celostátním sjezdu jednotných zemědělských družstev. Zároveň bylo třeba vlastní stanovy družstva předložit ke schválení radě okresního národního výboru, teprve poté se stanovy stávaly závaznými a byly registrovány výkonným orgánem okresního národního výboru (§12).

Dalším zákonem přijatým v totalitním období byl zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník. „Tento kodex upravil pouze hospodářskou činnost nezemědělských družstev a nechal stranou jejich činnost jako společenských organizací. Šlo o úpravu, která prakticky v hlavním nerespektovala povahu družstev a jejich tradice.“⁷⁴ Právní úprava stanov družstva byla obsažena v ustanovení § 90, kde byly demonstrativně⁷⁵ vyjmenovány povinné náležitosti:

⁷³ Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 5.

⁷⁴ Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 103.

⁷⁵ arg. stanovy upravují zejména

- název a sídlo družstevní organizace,
- předmět činnosti,
- vznik a zánik členství, práva a povinnosti členů,
- složení orgánů, způsob jejich volby, jejich pravomoc a způsob jednání,
- zásady hospodaření, zejména jak se nakládá se ziskem a uhrazuje případná ztráta,
- bližší ustanovení o zrušování, jakož i slučování a rozdělování družstevní organizace.

Ke zřízení družstva však bylo zapotřebí souhlasu vyšší družstevní organizace a také schválení stanov ustavující členskou schůzí družstva nebo sjezdem (konferencí) svazu družstev.

Na konci tohoto pro družstva temného období byly v roce 1988 přijaty dva zákony (jeden pro družstva zemědělská, druhý pro družstva bytová, spotřební a výrobní), které již reflektovaly úpadek totalitní moci, a v důsledku toho už v nich byly více promítnuty charakteristické rysy družstevnictví. Jednalo se zejména o obnovení povahy družstev jako entit plnících nejen hospodářské cíle a dále byla a také se rozšířil okruh oblastí, v nichž mohla družstva působit.

2.2.4. Vývoj po roce 1989

Změna společenských poměrů uskutečněná na sklonku roku 1989 se promítla i do právní úpravy. Tak byly přijaty nové družstevní zákony, a to *zákon č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví*⁷⁶ a *zákon č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním a výrobním a jiném družstevnictví*.⁷⁷ Charakteristickými rysy těchto zákonů byly zejména následující skutečnosti. Byla stanovena dobrovolnost členství v družstvu, ke vzniku družstva nebylo potřeba administrativních povolení, postačil zápis do podnikového rejstříku, větší důraz na majetkové vztahy členů družstev projevující se zejména v zavedení členských podílů a také už jen dobrovolné sdružování se do naddružstevních organizací. Oba zákony obsahovaly právní úpravu stanov v ustanovení § 4, která byla v zásadě totožná. Krom posledního bodu níže podaného výčtu stanov zemědělských družstev, který

⁷⁶ nahrazoval zákon č. 90/1988 Sb., o zemědělském družstevnictví

⁷⁷ nahrazoval zákon č. 94/1988 Sb., o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví

u stanov družstev nezemědělských chyběl, bylo i mírně odlišné znění písm. e). Stanovy musely obsahovat:

- název družstva, ve kterém musí být výslovně uvedeno, že jde o družstvo,
- sídlo družstva,
- předmět činnosti družstva,
- ustanovení o vzniku a zániku členství, o právech a povinnostech členů, jakož i o postupu vůči členům, kteří neplní své členské povinnosti,
- ustanovení o výši a způsobu určení výše členského podílu, popřípadě základního členského vkladu nebo jiné majetkové účasti, druhy a způsob jejich tvorby a užití, zhodnocení, popřípadě amortizace, způsob jejich upsání (vlození) a jejich vypořádání při zániku členství,
- způsob a rozsah ručení člena za případnou ztrátu družstva,
- podrobnější ustanovení o orgánech družstva, jejich složení, délce funkčního období, způsobu jejich volby a rozhodování o tom, kdo organizuje a řídí běžnou činnost družstva (§ 16 odst. 5, § 22),
- ustanovení o péči o členy - důchodce a zabezpečení podmínek pro společenské a pracovní uplatnění členů se změněnou pracovní schopností.

Za největší negativum zmíněné právní úpravy tak bylo možno považovat přetrvávající dualismus.

„Tento pro družstva nadějný vývoj však velmi záhy utrpěl nešťastnými opatřeními. Část politické polistopadové reprezentace totiž považovala družstva za relikty bývalého režimu a rozhodla se prosadit jejich povinnou transformaci.“⁷⁸ Byl přijat zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, upravující zemědělské restituce a zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků majetkových křivd, upravující nezemědělské restituce. Dalším zákonem byl zákon č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech. Tímto zákonem byla uložena povinnost transformovat se všem družstvům vzniklým před 1. 1. 1992. Transformaci lze dělit na transformaci právní a majetkovou. Pokud jde o právní transformaci, byla uložena povinnost přeměnit se na obchodní společnost či družstvo, v takovém

⁷⁸ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 6.

případě však byla stanovena nutnost přizpůsobit stanovy obchodnímu zákoníku. Pokud jde o transformaci majetkovou, tu lze dělit na transformaci vnější, zabývající se majetkovým vypořádáním družstva se státem a transformaci vnitřní byli oprávněnými osobami pouze osoby fyzické.⁷⁹ V důsledku této právní úpravy se řada družstev přeměnila na obchodní společnosti. „Vzato do důsledků tento zákon usiloval o likvidaci zejména zemědělských družstev.“⁸⁰

K odstranění výše zmíněného právního dualismu došlo přijetím *zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku*, který zrušil družstevní zákony z roku 1990 a sjednotil právní úpravu všech druhů družstev. V průběhu 90. let byly přijímány další zákony upravující některé specifické oblasti družstevnictví. Tak byl přijat *zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé další zákony (zákon o vlastnictví bytů)* (dále též jen BytZ). Tímto zákonem byla bytovým družstvům uložena povinnost převodu bytu na člena, pokud o to v zákonné lhůtě požádá. O rok později byl přijat *zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících*. Tento zákon navazoval na silnou tradici tohoto typu družstva a byl přijat s velkým nadšením, ovšem díky nedostatečné právní úpravě tento sektor na přelomu tisíciletí padl a dodnes se nezdařila jeho renesance. K 31. 12. 2010 byl počet funkčních záložen 14, zatímco záložen v likvidaci bylo 29 a záložen v konkursu 18.⁸¹ Chronologicky nejmladším zákonem týkajícím se primárně družstevnictví je *zákon č. 378/2005 Sb., o podpoře výstavby družstevních bytů ze Státního fondu rozvoje bydlení*. Jak plyne ze samotného názvu zákona, je jeho účelem podporovat bytová družstva v oblasti bytové výstavby. Družstev se dotýká i *zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví*, který v ustanovení § 13 odst. 2 připouští zřízení pojišťovny také ve formě družstva.

⁷⁹ Podrobněji zejména s ohledem na oprávněné skupiny osob, obsah majetkové transformace a právní transformace Čáp J.- Koníř V., *Družstva a jejich transformace* [komentář zákonné úpravy], SEVT Praha a nakl. FRANCES v edici *Komentované zákony*, Vydání první, Praha 1992, s. 139 an.

⁸⁰ Dvořák, T. *Družstevní právo*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 6.

⁸¹ Srovnej Vybrané údaje o českém družstevnictví za rok 2010, Praha : Družstevní asociace ČR, 2011.

2.3. Obligatorní náležitosti

Již výše byl vymezen pojem a povaha stanov a bylo uvedeno, že stanovy obsahují určité náležitosti. Obligatorní náležitosti lze označit jako nutný obsah, který musí být ve stanovách upraven, a to u všech typů družstev (výjimku tvoří družstevní záložny, které jsou komplexně upraveny speciálním zákonem, a nelze na ně ustanovení obchodního zákoníku použít). Pokud by stanovy družstva některou z obligatorních náležitostí neupravovaly, nemělo by takové družstvo být zapsáno do obchodního rejstříku. Výčet obligatorních náležitostí je upraven v ustanovení § 226 odst. 1 ObchZ, znějícím, že stanovy družstva musí obsahovat:

- a. firmu a sídlo družstva
- b. předmět podnikání (činnosti)
- c. vznik a zánik členství, práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům
- d. výši základního členského vkladu, popřípadě i výši vstupního vkladu, způsob splácení členských vkladů a vypořádání členského podílu při zániku členství
- e. orgány družstva a počet jejich členů, délku jejich funkčního období, způsob ustavování, působnost a způsob jejich svolávání a jednání
- f. způsob použití zisku a úhrady případné ztráty
- g. tvorbu a použití zisku a úhrady případné ztráty
- h. další ustanovení, vyplývá-li to z tohoto zákona

Další ustanovení, která zmiňuje písmeno h) jsou:

- určení výše zapisovaného základního kapitálu (§ 223 odst. 2 ObchZ)
- způsob svolávání členské schůze a lhůty, v nichž se řádná členská schůze svolává (§239 odst. 2 ObchZ)
- způsob ocenění nepeněžitých vkladů, jsou-li stanovami připuštěny (§223 odst. 5 ObchZ)
- u družstev s členstvím právnických osob, která mají méně než 5 členů způsob rozhodování a statutární orgán (§245 odst. 3 ObchZ)

2.3.1. Obchodní firma

Obchodní firmou se rozumí název, pod kterým je družstvo zapsáno do obchodního rejstříku. Dále platí, že družstvo je povinno činit právní úkony pod tímto názvem. Nejen laická veřejnost často chápe obchodní firmu jako subjekt práv a povinností, takový výklad je však nepřipustný, neboť obchodní firma není ničím víc, než pouhým označením subjektu práv a povinností, jímž je družstvo, tedy právnická osoba. Obchodní firma se skládá z kmene a dodatku. Kmen obchodní firmy může být věcný, fantazijní, osobní nebo smíšený. Pokud jde o osobní kmen je nutno upozornit na rakouskouherskou právní úpravu, která nepřipouštěla, aby do firmy družstva bylo pojato jméno člena či nečlena.⁸² Povinným dodatkem je údaj o právní formě, kterým je označení „družstvo“. Krom toho existují i dodatky fakultativní. Tvorba obchodní firmy vychází z určitých zásad, příkladmo lze jmenovat zásadu pravdivosti a nezaměnitelnosti, která znamená, že družstvo nesmí svým názvem klamat a dále, že nesmí být zaměnitelné s jiným subjektem, přičemž platí, že dodatek označující rozdílnou právní formu k odlišení nepostačuje. Obchodní firma je převoditelná pouze s podnikem družstva. Obchodní firma je chráněna a to jednak speciálním ustanovením o ochraně obchodní firmy (§12 ObchZ), jednak ustanoveními upravujícími nekalou soutěž.⁸³

2.3.2. Sídlo

Každá právnická osoba, a tedy i družstvo, musí mít sídlo. Sídlo musí být určeno adresou, kde družstvo sídlí skutečně, tedy kde se nachází správa družstva a kde se veřejnost může s družstvem stýkat. Platí, že každý se může dovolat skutečného sídla družstva, pokud družstvo uvádí jako sídlo jiné místo. Sídlo družstva může být i v bytě, pokud to však jeho povaha připouští. Ve stanovách lze určit sídlo pouze uvedením obce, kde družstvo sídlí. To může být praktické, pokud se družstvo rozhodne přestěhovat v rámci obce. Nemusí pak totiž s každým

⁸² Srovnej Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 51

⁸³ Podrobněji k firmě, zejména s ohledem na převod a přechod firmy a na ochranu firmy a možné sankce srovnej Eliáš, K., Bejček, J., Hajn, P., Ježek, J. a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 111 an.

případným stěhováním měnit stanovy.⁸⁴ Ovšem k zápisu do obchodního rejstříku, je nutno ohlásit plnou adresu.

2.3.3. Předmět podnikání (činnosti)

Rozdíl mezi předmětem podnikání a předmětem činnosti lze spatřovat v tom, že předmětem podnikání je výkon podnikatelské činnosti, zatímco předmětem činnosti výkon aktivit nepodnikatelských. V souvislosti s předmětem podnikání, resp. činnosti je třeba upozornit, že v České republice dnes není možné zřizovat tzv. sociální družstva, tedy družstva, která by mohla podporovat určité potřebné skupiny obyvatel. Z platné legální definice družstva plyne, že družstva mohou být zřizována pouze za účelem podpory svých členů. Tím se však paradoxně potírá jeden ze zákonem aprobovaných účelů družstva a právní úprava se může jevit jako zmatečná. „Na jedné straně je nepodnikatelská činnost družstev uznána zákonem jako druhý řádný a legitimní předmět jejich činnosti, na druhé straně však je tato činnost omezena pouze ve prospěch jejich členů. Oproti tomu u a.s. a s.r.o., které jsou pojmově obchodními společnostmi, a tudíž subjekty principiálně podnikatelskými, je sice zákonem připuštěna (byť okrajově) možnost jiné než podnikatelské činnosti (§56 odst. 1 posl. věta ObchZ), avšak mohou ji vykonávat vůči komukoliv a nejsou tudíž omezeny pouze ve vztahu ke svým společníkům.“⁸⁵

2.3.4. Vznik a zánik členství v družstvu

Členství v družstvu je jeden ze základních atributů, které musí stanovy upravovat. Bez patřičné členské základny nemůže družstvo vzniknout, a pokud během trvání družstva klesne počet členů pod zákonnou mez, je to důvodem ke zrušení družstva soudem. Členy družstva mohou být jak osoby fyzické, tak osoby právnické (ty jsou neodůvodněně zvýhodňovány, pokud jde o minimální požadovaný počet členů družstva). Úprava v obchodním zákoníku je strohá, lze

⁸⁴ Srovnej Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 48 an.

⁸⁵ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 10.

tedy uvažovat, že zákonodárce předpokládal podrobnější úpravu vzniku členství ve stanovách.

Členství může vzniknout dvojitým způsobem, a to buď bez právního předchůdce, tedy originárně. V opačném případě se hovoří o derivatním vzniku členství, které je vázáno na právního předchůdce.

První možností je vznik členství při založení družstva, jedná se o originární vznik členství. Uchazeč o členství musí podat přihlášku do družstva, z níž musí být patrný projev vůle stát se členem družstva.⁸⁶ Na ustavující členské schůzi se pak uchazeč zaváže k členskému vkladu a hlasuje pro či proti předkládaným návrhům. Uchazeč má možnost po hlasování o stanovách vzít svou přihlášku zpět, hlasoval-li proti jejich přijetí. Neučiní-li tak, stává se členem družstva. Vznik družstva je vázán na zápis do obchodního rejstříku, proto i členství uchazeče vzniká dnem zápisu družstva do obchodního rejstříku.

Druhým způsobem originárního vzniku členství je přijetí do družstva, které již existuje. V takovém případě členství vzniká až rozhodnutím orgánu, který je k takovému rozhodnutí příslušný, nikoliv již podáním přihlášky. Pokud nestanoví stanovy nic bližšího, je rozhodnutí takového orgánu konečné⁸⁷ a uchazeč se nemůže odvolat k soudu, a to ani v případě, kdyby takovým orgánem byla členská schůze.⁸⁸ Stanovy mohou proces a datum přijetí blíže specifikovat, vždy je však nutno dbát ustanovení § 227 odst. 4 ObchZ o splacení vstupního vkladu, je-li požadován.

Třetí možností jak vzniká členství, je převod členského podílu. Tento případ už je derivativním vznikem členství. V případě převodu mezi členy družstva zákonná konstrukce tento převod připouští v případě, že jej stanovy nevylučují. Otázkou je, zda je v takovém případě možné, vázat převod členství na určité podmínky. Dle teorie to možné je,⁸⁹ ovšem tyto podmínky nesmí být diskriminující.⁹⁰ V případě převodu na třetí osobu je nutný souhlas představenstva, přičemž stanovy mohou určit důvody, které takovému převodu zabrání. Proti zamítavému rozhodnutí se

⁸⁶ Blíže Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 86;

⁸⁷ Již prvorepubliková teorie dospěla k závěru, že odmítnutí uchazeče netřeba odůvodňovat, ba dokonce to ani nedoporučovala, blíže Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 50 an.

⁸⁸ Srovnej Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 184.

⁸⁹ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995, s.661.

⁹⁰ Blíže Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 87.

lze odvolat k členské schůzi. Tato možnost náleží však pouze členu družstva, nikoli třetí osobě, na kterou mělo být převáděno.

Mezi důvody vzniku členství patří i případy, kdy tak stanoví zákon. Mezi ně lze řadit nabytí členství v souvislosti se sloučením, splynutím, rozdělením a také vznik členství dědice zemřelého člena.

Pokud byl na začátku této subkapitoly zdůrazněn nepřehlédnutelný význam členství, je nutno učinit stejný závěr i o zániku členství. Jde vlastně o dvě strany téže mince. Způsoby zániku členství jsou upraveny v ustanoveních § 231, § 232, § 227 odst. 3 a § 229. Prvým myslitelným způsobem zániku členství je písemná dohoda, jako dvoustranný právní úkon, ve které je určeno datum zániku členství. Samozřejmou podmínkou platnosti takové dohody je, že musí mít obecné náležitosti vyžadované občanským zákoníkem pro právní úkony.

Druhou možností je vystoupení z družstva. S ohledem na princip dobrovolnosti členství lze poznamenat, že nikdo nemůže být nucen v družstvu setrvávat. Jakékoliv podmínky ve stanovách, které by znemožňovaly vystoupení, by byly v rozporu se zákonem. Jediné co stanovy mohou upravit ohledně vystoupení je výpovědní lhůta. Zákonná dikce ustanovení § 231 odst. 3 stanoví podpůrně lhůtu na 6 měsíců ode dne, kdy člen písemně oznámí vystoupení představenstvu. Tuto lhůtu mohou stanovy zkrátit, nikoliv prodloužit.

Družstvo může člena vyloučit⁹¹, pokud opětovně a přes výstrahu porušuje členské povinnosti, nebo z jiných důležitých důvodů uvedených ve stanovách. Vyloučení musí předcházet výstraha, v níž jsou členovi vytknuty povinnosti, které neplní. Pokud ani potom člen nezjedná nápravu, může, ale nemusí dojít k vyloučení. Jiné důležité důvody musí být specifikovány ve stanovách a nemůže jimi být neplnění členských povinností, jako je například splacení vkladu. Půjde o důvody, které družstvo považuje za důležité pro své řádné fungování, při tomto vyloučení není třeba výstrahy.⁹² Vyloučit lze i člena, který spáchal úmyslný trestný čin, za který byl pravomocně odsouzen.⁹³ O vyloučení rozhoduje představenstvo, neurčí-li stanovy jinak. Proti takovému rozhodnutí je možno podat opravný prostředek k členské schůzi v zákonem stanovené lhůtě 3 měsíců.

⁹¹ K úpravě vyloučení člena v zákoně č. 70/1873 ř.z. Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 52 an. Zajímavé je upozornění na tehdejší praxi, kdy se do stanov obyčejně včleňovalo jako důvod vyloučení přestěhování se člena.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 666/2002

⁹³ Podrobněji Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 93.

Rozhodnutí o vyloučení však ještě není konečné, neboť proti němu lze brojit u soudu. Musí však být zachována zákonná lhůta k podání stanovená v ustanovení § 231 odst. 5 ObchZ.

Členství zaniká také se zánikem družstva, ovšem v případě, že dojde k zániku družstva s právním nástupcem, stávají se členové zaniklého družstva členy či společníky nástupnického subjektu. Členství zaniká i smrtí člena fyzické osoby. Vzhledem k nejasnosti dikce ustanovení § 231 lze doporučit upravit tuto záležitost ve stanovách.⁹⁴

2.3.5. Práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům

Obchodní zákoník v části pojednávající o družstvech nemá práva a povinnosti členů k družstvu a naopak upravena v samostatném ustanovení. Je tak třeba číst mezi řádky a tyto práva a povinnosti dovozovat z jednotlivých ustanovení. „Tento přístup může svědčit o tom, že zákonodárce předpokládal, že podrobná úprava práv a povinností členů družstva bude učiněna ve stanovách, přesto však lze v praxi pociťovat absenci zákonné úpravy podobné obchodním společnostem.

Práva a povinnosti úzce souvisí s pojmem členský podíl. Podíl bývá v teorii⁹⁵ dělen na stránku kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní stránka představuje míru účasti člena v družstvu, kvalitativní pak práva a povinnosti z ní plynoucí. Je třeba poznamenat, že u družstev neplatí (na rozdíl od obchodních společností, kde čím větší podíl, tím více hlasů), že stránka kvantitativní podmiňuje stránku kvalitativní, neboť platí družstevní princip rovnosti, z něhož plyne, že především mají všichni stejná práva, a to především při hlasování na členské schůzi. Práva a povinnosti se pak tradičně dělí na majetková a nemajetková.

Pokud jde o právní povahu členského podílu, platí, že je dle ustanovení § 118 ObčZ jinou majetkovou hodnotou⁹⁶ a jako takový je způsobilý být předmětem právních vztahů, díky čemuž může být převáděn a působit vznik či zánik členství.

⁹⁴ Srovnej Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 201 an.

⁹⁵ K pojmu podíl srovnej Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 49 an.

⁹⁶ K problematice dělení předmětu právních vztahů srovnej úvahu o potřebnosti takového dělení tvrdící, že „Postupem času jsme ovšem došli ke zjištění, že na jedné straně je kočka a na druhé straně něco, co má tělo, čtyři nohy a mňouká to, ale není to kočka, protože to tak nechceme.“ in HAVEL, Bohumil. Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy

Mezi základní povinnosti patří povinnost vkladová, případně též uhrazovací a v duchu zásad družstevní demokracie také podrobit se usnesením členské schůze. Naopak mezi základní práva pak patří právo hlasovat na členské schůzi, právo kontroly, právo participovat na plnění a výhodách a právo na vypořádací podíl.

Zánikem členství za trvání družstva vzniká nárok na vypořádací podíl. „Vypořádací podíl lze definovat jako *majetkovou hodnotu představující podíl na majetku družstva, na nějž má osoba, jejíž členství v družstvu zaniklo, právo.*“⁹⁷ Stanovy nemohou vyloučit právo na vypořádací podíl. Mohou však upravit způsob určení vypořádacího podílu, splatnosti a způsobu úhrady. Jinak se, dle znění ustanovení § 233 odst. 2 ObchZ, určí poměrem splaceného členského vkladu dosavadního člena násobeného počtem roků jeho členství k souhrnu splacených členských vkladů všech členů násobených ukončenými roky jejich členství. pro určení vypořádacího podílu je rozhodný stav vlastního kapitálu dle účetní závěrky za rok, v němž členství zaniklo. Nepřihlíží se ke kapitálu v nedělitelném fondu. Vypořádací podíl se uhrazuje v penězích, pokud není upraveno ve stanovách jinak. Zajímavá situace může nastat, v případě určení vypořádacího podílu osoby, jejíž členství netrvalo ani rok, rovněž tak otázky vrácení jiného předmětu vkladu, než peněz.⁹⁸

2.3.6. Výše základního členského vkladu, případně vstupního vkladu a způsob jejich splácení

Členský vklad je součástí základního kapitálu družstva, který je souhrnem členských vkladů, k jejichž splacení se členové družstva zavázali (§223 odst. 1 ObchZ). Platí, že každý člen může mít pouze jeden členský vklad, který však nemusí být pro všechny členy ve stejné výši.⁹⁹ Za základní členský vklad je možno označit vklad, jehož výše je určena stanovami. Vstupní vklad, pokud je stanovami určen, je pak část základního členského vkladu. Základní členský vklad

obchodních korporací. Vydání první. Praha: Auditorium, 2010, s. 23-24.; S předpokládanou účinností nového občanského zákoníku se však věc vyřeší, neboť znění ustanovení § 489 stanoví, že Věc v právním smyslu (dále jen „věc“) je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.

⁹⁷ Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 73.

⁹⁸ Lze se ztotožnit se závěry učiněnými k jednotlivým otázkám v Dvořák, T. Stanovy družstva. Ad Notam, 2002, č. 5, s. 101 an.

⁹⁹ Srovnej Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 105.; Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 173.

se může rovnat členskému vkladu, ale nemusí, pokud se člen zaváže k dalšímu členskému vkladu, pak by byl základní členský vklad pouze součástí členského vkladu. Určení výše základního členského vztahu musí být obsaženo ve stanovách a jeho splacení je podmínkou vzniku členství v družstvu, ledaže by stanovy určily vstupní vklad, pak by se uchazeč stal členem již splacením tohoto vstupního vkladu. Platí, že základní členský vklad, musí být splacen do 15 dnů ode dne konání ustavující schůze družstva pověřenému členovi představenstva družstva. Ovšem byl-li určen vstupní vklad, postačí splacení vstupního vkladu do 15 dnů a zbytek základního členského vkladu je být doplacen do 3 let, ledaže stanovy určí lhůtu kratší.

Další členský vklad není obligatorním vkladem a nezapisuje se do obchodního rejstříku. Zda bude v daném družstvu zřízen je tak plně na úpravě stanov, pokud stanovy mlčí, platí, že není možné připustit další členské vklady. Rovněž tak je plně na obsahu stanov, zda upraví možnost, aby se členové mohli zavazovat k další majetkové účasti. Rozdílem je, že další majetkový vklad není součástí základního kapitálu.

Vklady mohou být buď peněžité či nepeněžité. Nepeněžitým vkladem musí být pouze majetek hospodářsky využitelný vzhledem k předmětu činnosti družstva. Způsob ocenění nepeněžitých vkladů musí být určen buď ve stanovách, nebo se určí souhlasem všech zakládajících členů družstva, kteří jsou přítomni na ustavující schůzi.

Způsob splácení členských vkladů u již existujícího družstva právní úprava neobsahuje. Je tak plně na úpravě stanov, jak tuto záležitost upraví. Nabízí se například odevzdání tradicí do pokladny družstva, či převodem na bankovní účet, u movitostí jejich předáním představenstvu, nebo osobě stanovami určené, u nemovitostí půjde o vklad do katastru nemovitostí. Do úvahy připadá i analogické použití ustanovení § 60 ObchZ, který je využitelný především pro zakládané družstvo, neurčí-li ustavující schůze jinak. Vhodné bude upravit i lhůty pro splácení vkladů, zda je možné například předčasné splacení, či plnění ve splátkách atp.

Stanovy též musí určit výši zapisovaného základního kapitálu, ta nesmí být nižší, než 50.000,- Kč. Určení výše zapisovaného základního kapitálu tak musí předcházet samotnému schvalování stanov ustavující schůzí. Je běžnou praxí, že

družstva s ohledem na nedělitelný fond tvoří zapisovaný základní kapitál právě v této minimální možné výši.¹⁰⁰

2.3.7. Orgány družstva, počet jejich členů, délka funkčního období, způsob ustavování, působnost a způsob jejich svolávání a jednání

Principy družstevnictví se promítají i do úpravy orgánů družstev, které jsou typicky orgány kolektivními. Obchodní zákoník rozlišuje orgány družstva na ty, které se musí zřídit vždy a na ty, jejichž zřízení ponechává na úpravě stanov družstva. Obligatorními orgány jsou členská schůze, představenstvo a kontrolní komise. Členem orgánu družstva se může stát pouze člen družstva.

2.3.7.1. Členská schůze

Jde o nejvyšší orgán družstva. Účast na členské schůzi je patří mezi základní práva člena družstva, a proto ji nelze vyloučit. Právě na členské schůzi vykonává svá hlasovací a kontrolní práva. Působnost členské schůze je vymezena v ustanovení § 239 odst. 4, § 239 odst. 5 a nelze ji zužovat. Pokud by stanovy svěřovaly některou ze záležitostí, jež dle zákona náleží do působnosti členské schůze na jiný orgán družstva, bylo by takové ustanovení stanov neplatné. Naopak, členská schůze si může vyhradit rozhodovat o otázkách, které spadají do působnosti jiného orgánu družstva, ne však o všech.¹⁰¹

Členská schůze se schází ve lhůtách určených stanovami, přičemž musí být dodrženo znění zákona upravující minimální počet zasedání členské schůze jedenkrát za rok. Standardně svolává členskou schůzi představenstvo. V teorii bývá rozlišováno mezi členskou schůzí řádnou a mimořádnou.¹⁰² Řádnou členskou schůzí je taková, která se schází v termínech určených ve stanovách družstva. Na mimořádnou členskou schůzi pamatuje ustanovení § 239 odst. 3

¹⁰⁰ K otázce zapisovaného základního kapitálu a jeho smyslu blíže Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 170; Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 117.

¹⁰¹ Srovnej Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 105.

¹⁰² Blíže Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 273-274.

ObchZ. Představenstvo je povinno svolat členskou schůzi družstva požádá-li o to písemně minimálně jedna třetina členů družstva, nebo kontrolní komise. Lze doporučit včlenit do obsahu stanov (jak předpokládá zmíněné ustanovení obchodního zákoníku) případy, kdy je představenstvo povinno svolat členskou schůzi družstva. V právě uvedených případech je představenstvo povinno svolat členskou schůzi družstva tak, aby se konala do 40 dnů od doručení žádosti. Pokud představenstvo v této lhůtě členskou schůzi nesvolá, mohou ti, kteří o svolání požádali písemně pověřit určitou osobu, aby členskou schůzi družstva svolala sama.

Způsob svolání členské schůze je plně svěřen úpravě ve stanovách. Způsob svolání členské schůze družstva by měl odpovídat velikosti družstva. Lze uvažovat o pozvánce publikované v tisku, doručené poštou či jiným doručovatelem poštovních zásilek nebo doručené prostřednictvím elektronické pošty, či internetových stránek družstva, což se jeví z ekonomického hlediska, jako způsob pro družstvo ekonomicky nejvhodnější. V pozvánce by také měly být uvedeny náležitosti, a to včetně programu, který je závazný. Výjimku z tohoto pravidla stanoví ustanovení § 239 odst. 2 ObchZ.¹⁰³ Dnes je již spolehlivě vyřešena otázka, a to jak teorií¹⁰⁴, tak judikaturou¹⁰⁵ co vše lze, či nelze projednávat pod bodem různé, který je často řazen na závěr pozvánky.

Členská schůze družstva je usnášeníschopná, pokud je na ní přítomna nadpoloviční většina členů a pro platnost usnesení se vyžaduje nadpoloviční většina hlasů. Pro družstva je sice typická rovnost členů, ale zároveň je faktem, že stanovy mohou určit počet hlasů připadající jedné osobě větší. Tak je tomu ostatně i v jiných právních úpravách¹⁰⁶ a bylo tomu tak i v historii.¹⁰⁷ Zároveň

¹⁰³ Blíže Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 107.

¹⁰⁴ Srovnej Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002, s. 1145-1146.

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2001 sp. zn. 29 Odo 155/2001; Z odůvodnění plyne, že v posuzovaném případě se jednalo o pozvánku na valnou hromadu společnosti s ručením omezeným, avšak závěry v odůvodnění učiněné, lze vztáhnout i na pozvánku na členskou schůzi družstva.

¹⁰⁶ Srovnej Emmerich, Volker. Konzernrecht : das Recht der verbundenden Unternehmen bei Aktiengesellschaften, GmbH, Personengesellschaften, Genossenschaft, Verein and Stiftung. 6. völlig neubearb. Aufl. München : Beck, 1997, s. 451.; Či také ustanovení § 43 GenG, stanovící však zároveň horní limity.

¹⁰⁷ Blíže Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 63 an.

však nelze hlasovací právo odepřít, a to ani členovi, který porušuje své členské povinnosti.¹⁰⁸

2.3.7.2. Shromáždění delegátů

V družstvech, kde pro velký počet členů není dost dobře možné svolávat členskou schůzi družstva, mohou stanovy určit, že působnost členské schůze plní shromáždění delegátů. Členové družstva pak na shromáždění delegátů vykonávají svá práva jejich prostřednictvím. Rozsah působnosti shromáždění delegátů vymezují stanovy. Je možné svěřit shromáždění delegátů pouze některé otázky, nebo všechny. Platí, že každý delegát se volí stejným počtem hlasů, pokud stanovy neurčí jinak. V takovém případě by však ve stanovách měly být zohledněny potřeby družstva a také by nemělo jít o zjevný nepoměr mezi počty volitelů jednotlivých delegátů, kterým by docházelo k neopodstatněnému zvýhodňování.

2.3.7.3. Dílčí schůze

Zákon v ustanovení § 239 odst. 6 ObchZ poukazuje na možnost svěřit stanovám úpravu dílčích schůzí. Jde o členské schůze konané v družstvech s velkým množstvím členů, případně též o družstva kde jsou od sebe jednotliví členové velmi vzdáleni. Dílčí schůze musí mít stejný program a rozhodovat o stejných záležitostech, přičemž při rozhodování se sčítají hlasy odevzdané na všech dílčích schůzích. Zákon stanoví, že dílčí schůze nemohou rozhodovat o zániku družstva a také v dalších případech určených ve stanovách.

2.3.7.4. Představenstvo

Představenstvo je statutárním orgánem družstva a jako takové je navenek vůči třetím osobám oprávněno jednat ve všech záležitostech jménem družstva. Jednání představenstva je jednáním družstva. Působnost představenstva směrem dovnitř

¹⁰⁸ Srovnej Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 111.; I tento závěr ostatně platí již dlouho, Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935, s. 63 an.

družstva je pak v ustanovení § 243 odst. 1 upraveno negativním výčtem tak, že představenstvo je oprávněno rozhodovat ve všech záležitostech družstva, které nejsou zákonem nebo stanovami vyhrazeny jinému orgánu. Představenstvo realizuje rozhodnutí členské schůze a odpovídá jí za svou činnost. Počet členů představenstva není v zákoně určen, přesto však musí být uveden ve stanovách družstva. Teorii je dovozováno, že počet členů musí být minimálně tři.¹⁰⁹ Funkční období členů představenstva určují stanovy, platí však, že maximálně může trvat pět let, v případě volby prvního představenstva pak tři roky. Členy představenstva lze volit i opětovně, není-li ve stanovách určeno jinak. Volba představenstva, jakož i případné odvolávání členů představenstva se uskutečňuje na členské schůzi. Člen představenstva musí splňovat podmínky uvedené v ustanovení § 194 odst. 7 ObchZ.

Předsedu případně místopředsedu představenstva volí samo představenstvo ze svého středu. Ovšem i tuto pravomoc lze stanovami svěřit členské schůzi. Předseda řídí a organizuje jednání představenstva, případně i běžnou činnost družstva, pokud mu je tato pravomoc dána příslušným ustanovením ve stanovách družstva. Stanovy mohou určit, že běžnou činnost družstva organizuje a řídí ředitel jmenovaný a odvolávaný představenstvem. Ředitel není orgánem družstva zřízeným dle ustanovení § 237 písm. d) ObchZ, ale je vůči družstvu v pracovněprávním vztahu,¹¹⁰ proto také odpovídá dle pracovněprávních předpisů. Jde většinou o odborníka v oblasti managementu, kterého družstvo obsazuje do pozice za účelem zefektivnění své činnosti

Představenstvo se schází dle potřeby. Výjimku tvoří zákonný příkaz svolat představenstvo v případě, že mu bude doručen podnět kontrolní komise, jestliže na její výzvu nedošlo k nápravě nedostatků. K usnášeníschopnosti představenstva je zapotřebí, aby se sešla nadpoloviční většina členů představenstva. K přijetí usnesení je nutný souhlas většiny přítomných členů představenstva. Ve stanovách lze upravit, pro která usnesení se vyžaduje vyšší kvorum. Každému členu představenstva náleží jeden hlas a tuto skutečnost nemohou stanovy modifikovat.

¹⁰⁹ Podrobněji Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 134.

¹¹⁰ Blíže Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 241.

2.3.7.5. Kontrolní komise

Třetím obligatorním orgánem družstva upraveným obchodním zákoníkem je kontrolní komise. Její úloha není nepodobná funkci dozorčí rady v kapitálových obchodních společnostech. Jedná se o nezávislý orgán na všech orgánech družstva. Výjimkou je pochopitelně členská schůze, která je orgánem, jenž volí a odvolává členy kontrolní komise. Z toho důvodu kontrolní komise odpovídá členské schůzi ze své činnosti a také je vázána jejími usneseními.

Obchodní zákoník stanoví, že minimální počet členů kontrolní komise jsou tři osoby. Konkrétní počet členů kontrolní komise v jednotlivých družstvech však bude záležet na obsahu stanov. Ze svých členů volí kontrolní komise předsedu popřípadě místopředsedu, pokud stanovy neurčí, že jsou voleni členskou schůzí. Kontrolní komise schází dle potřeby, nejméně však jednou za tři měsíce. Kontrolní komise je usnášeníschopná, je-li přítomna nadpoloviční většina jejích členů a k přijetí usnesení je zapotřebí nadpoloviční většiny hlasů přítomných členů. Stejně jako v představenstvu, hlasuje se veřejně, ledaže by stanovy určily, že o některých záležitostech se má hlasovat tajně. Každý člen má jeden hlas, což nemohou změnit ani stanovy. Funkční období kontrolní komise je zákonem stanoveno na maximálně pět let, přičemž členové první kontrolní komise po založení družstva mohou svou funkci vykonávat maximálně tři roky. I členové komise mohou být voleni opětovně, nezakazují-li to stanovy. Funkce člena komise je inkompatibilní s funkcí člena představenstva.

Působnost kontrolní komise je dána ve veškeré činnosti družstva. Kontrolní komise je také orgánem, k němuž jsou podávány stížnosti členů a jako takový orgán je musí projednat. Kontrolní komise má také právo (a povinnost) vyjádřit se k účetní závěrce, a návrhu na rozdělení zisku či úhrady ztráty družstva, které jí předkládá představenstvo. Dále je oprávněna požadovat od představenstva veškeré informace o hospodaření družstva a představenstvo jí je musí poskytnout. Krom toho je představenstvo povinno bez zbytečného odkladu oznámit kontrolní komisi všechny skutečnosti, které můžou mít závažné důsledky v hospodaření nebo postavení družstva. Na zjištěné nedostatky komise představenstvo upozorňuje, a to je povinno zjednat nápravu. V neposlední řadě komise zastupuje družstvo, pokud jsou uplatňovány nároky z titulu právní odpovědnosti za výkon funkce člena představenstva.

2.3.7.6. Orgány malého družstva

V družstvu, které má méně než padesát členů je možno ve stanovách určit přenos působnosti představenstva a kontrolní komise na členskou schůzi. Ne každé družstvo, které má méně než padesát členů je však malým družstvem. K počtu členů družstva musí ještě přistoupit shora zmíněný přenos působnosti.¹¹¹ Statutárním orgánem malého družstva je předseda, popřípadě další člen pověřený členskou schůzí. V takovém případě je pak dovozováno, že družstvo má kolektivní statutární orgán, nikoli dva statutární orgány.¹¹²

2.3.8. Způsob použití zisku a úhrada případné ztráty

Způsob užití zisku je obligatorní náležitostí stanov, je však nutno mít na paměti, že to neznamená to samé jako způsob rozdělení zisku. Pokud tedy má být zisk rozdělen mezi členy družstva, je nutné upravit ve stanovách příslušné ustanovení o tomto. V opačném případě by nebylo možno zisk mezi členy rozdělovat.¹¹³ Družstvo má povinnost sestavit účetní závěrku za každý rok (§ 252 odst. 1 ObchZ). Spolu s řádnou účetní závěrkou je představenstvo povinno navrhnout i způsob rozdělení a užití zisku. Poté co se k těmto dokumentům vyjádří kontrolní komise, rozhodne o nich členská schůze. Pokud je zisk za dané období vytvořen je nutné při rozhodování nezapomínat na povinnost doplňovat nedělitelný fond. Poté už má rozhodující úlohu znění stanov. Pokud z nich například vyplývá, že se zisk dělí prioritně mezi členy, bude záležet, zda stanovy upravují i způsob rozdělení zisku mezi členy. Pokud takovou úpravu neobsahují použije se příslušné ustanovení obchodního zákoníku stanovící, že podíl člena na zisku se určí poměrem výše splaceného vkladu k splaceným vkladům všech členů.

Postup v případě úhrady případné ztráty je velmi podobný. Předpokladem je i zde, že způsob úhrady ztráty musí být určen ve stanovách, a to tak, že v případě ztráty mají někteří členové (nebo všichni) na základě rozhodnutí členské schůze

¹¹¹ Blíže Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 247.

¹¹² Srovnej Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995, s. 715.

¹¹³ Srovnej Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002, s. 3176.

vůči družstvu uhrazovací povinnost (§ 222 odst. 2 ObchZ). Tato povinnost může být rovna maximálně trojnásobku členského vkladu.

2.3.9. Tvorba a použití nedělitelného fondu

Družstvo má dle ustanovení § 235 ObchZ povinnost vytvářet nedělitelný fond, a to již při svém vzniku. Ve stanovách, toho kterého družstva musí být promítnuta úprava nedělitelného fondu. Toho lze docílit buď vlastní úpravou nedělitelného fondu, nebo odkazem na příslušné ustanovení obchodního zákoníku. Pokud se družstvo rozhodne jít cestou vlastní úpravy, platí, že musí respektovat minimální výši, ve které se nedělitelný fond tvoří a doplňuje. Při svém vzniku je družstvo povinno vytvořit nedělitelný fond minimálně ve výši 10% zapisovaného základního kapitálu a dále je povinno jej ročně doplňovat o 10% čistého zisku, a to až do doby, než dosáhne výše rovnající se polovině zapisovaného základního kapitálu. Stanovy však mohou určit i vyšší výši nedělitelného fondu, či jeho doplňování z ročního čistého zisku. Krom toho mohou stanovy určit, jak bude nedělitelný fond používán, kdy bude používán a kdo rozhodne o jeho použití. Nemohou však určit, že se nedělitelný fond použije za trvání družstva k rozdělení mezi členy, což ostatně lze vytušit už ze samotného pojmenování fondu. Družstvo je také oprávněno zřídit stanovami i další zajišťovací fondy.

2.3.10. Další povinné náležitosti

Družstvo má dle ustanovení § 226 odst. 1 písm. h) povinnost zahrnout i další náležitosti stanovené zákonem. Výše bylo uvedeno, že se jedná především o určení výše zapisovaného základního kapitálu, která nesmí být nižší než 50.000,- Kč, způsob svolávání členské schůze a lhůty, v nichž se tak děje, způsob ocenění nepeněžitých vkladů, pokud je stanovy připouštějí. O těchto obligatorních náležitostech však již bylo pojednáno výše, a tak nebude na tomto místě o nich pojednáváno samostatně znovu.

2.4. Fakultativní náležitosti

Kromě náležitostí obligatorních, které musí být ve stanovách obsaženy, existují i náležitosti fakultativní. Jedná se o náležitosti, které pokud nejsou stanovami upraveny, řídí se zákonnou úpravou. Je čistě na vůli členů, zda takové náležitosti budou chtít upravit. Jedná se vlastně o podrobnější rozpracování náležitostí obligatorních. Tyto náležitosti lze dělit následujícím způsobem.¹¹⁴

Stanovy mohou převzít příslušné ustanovení zákona do svého textu. Pokud tak udělají, platí toto zákonné ustanovení zahrnuté do stanov beze změny ve srovnání se zákonnou úpravou. Mezi tyto lze zařadit následující ustanovení:

- nárok bývalého člena družstva na vrácení zemědělské půdy vložené do družstva v rámci vypořádacího podílu, § 234 odst. 2 ObchZ

Stanovy také mohou zákonnou úpravu podrobněji provést. Jedná se o následující fakultativní náležitosti:

- lhůtu pro splacení členského vkladu (§ 223 odst. 6 ObchZ)
- vedení seznamu členů družstva (§ 228 ObchZ)
- přechod členského podílu na právního nástupce původního člena (§232 odst. 1 ObchZ)
- tvorbu nedělitelného fondu nad rámec zákona (§ 235 odst. 1 ObchZ)
- podmínky usnášeníschopnosti orgánů družstva (§ 238 odst. 3 ObchZ)
- způsob svolávání členské schůze (§ 239 odst. 2 ObchZ)
- podmínky a důvody svolání mimořádné členské schůze (§ 239 odst. 3 ObchZ)
- jednání představenstva vůči třetím osobám (§ 243 odst. 3 ObchZ)
- zákaz konkurence (§ 249 ObchZ)
- bližší podmínky hlasování v představenstvu a kontrolní komisi (§ 250 ObchZ)
- narovnání mezi družstvem a členy představenstva a kontrolní komise z titulu nároku na náhradu škody (§251 ObchZ)

¹¹⁴ Následující dělení vychází z odborných textů jako např. Dvořák, T. Stanovy družstva. Ad Notam, 2002, č. 5, s. 100 an.; Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 92 an.

Stanovy obsahují pravidlo, které zákon sice upravuje, ale je na tom konkrétním družstvu, zda se jím rozhodne řídit. Pokud dané pravidlo družstvo neupraví, tak pro družstvo neplatí. Jedná se o následující fakultativní náležitosti stanov:

- stanovení uhrazovací povinnosti člena nebo některé členy (§ 222 odst. 2 ObchZ)
- další majetkovou účast členů (§ 222 odst. 4 ObchZ)
- příznivější úprava pracovněprávního vztahu člena k družstvu, pokud je pracovněprávní vztah k družstvu podmínkou členství (§ 226 odst. 2 ObchZ)
- snížení věkové hranice potřebné k přijetí člena (§ 227 odst. 1 ObchZ)
- bližší úpravu vzniku a zániku členství (§ 227 ObchZ)
- podrobnější podmínky, popř. omezení nebo vyloučení převodu členského podílu u nebytových družstev (§ 229 ObchZ)
- podrobnější úpravu vyloučení člena z družstva (§ 231 odst. 4 ObchZ)
- výpovědní lhůtu pro zánik členství při vystoupení člena z družstva (§ 231 odst. 4 ObchZ)
- úpravu vypořádacího podílu (§ 233, § 234 odst. 1 ObchZ)
- úpravu podílu člena na zisku družstva (§236 odst. 2 a 3 Obchz)
- zřízení fakultativního orgánu nebo orgánů družstva (§ 237 písm. d) ObchZ)
- podmínky konání členské schůze formou dílčích členských schůzí a vymezení jejich působnosti (§ 239 odst. 6 ObchZ)
- podmínky konání shromáždění delegátů, způsob volby delegátů a vymezení působnosti shromáždění delegátů (§ 239 odst. 7 ObchZ)
- určení počtu hlasů jednotlivých členů na členské schůzi (§ 240 odst. 1 ObchZ)
- jednání představenstva navenek (§ 243 odst. 3 ObchZ)
- volbu předsedy a místopředsedy družstva (§ 243 odst. 5 ObchZ)
- úpravu institutu ředitele družstva (§ 243 odst. 7 ObchZ)
- volbu předsedy a místopředsedy kontrolní komise (§ 244 odst. 5 ObchZ)
- délku funkčního období členů orgánů družstva (§ 246 odst. 1 ObchZ)

- možnost opětovné volby do funkce (§ 246 odst. 3 ObchZ)
- neslučitelnost funkcí (§ 247 odst. 2 ObchZ)
- bližší podmínky rezignace na funkci člena voleného orgánu družstva (§ 248 odst. 1 ObchZ)
- náhradníky členů orgánů (§ 248 odst. 2 ObchZ)
- stanovení povinnosti představenstva zpracovat výroční zprávu o hospodaření (§ 253 ObchZ)
- způsob jmenování likvidátora (§ 259 odst. 1 ObchZ)
- pravidla rozdělování likvidačního zůstatku (§ 259 odst. 3 ObchZ)

Obsahem stanov mohou být i otázky o kterých zákon mlčí a družstvo samo tak rozhodne, zda je upraví ve svých stanovách. Taková úprava nesmí být v rozporu s právními předpisy, jejich obsahem, účelem, nesmí je obcházet, ani být v rozporu s dobrými mravy či poctivým obchodním stykem. Mezi takové fakultativní náležitosti stanov patří:

- určení zda mohou být členy družstva fyzické nebo právnické osoby
- omezení členství profesí
- doba, na níž bylo družstvo zřízeno (§ 254 odst. 2 písm. d)

2.5. Specifika stanov bytových družstev a družstevních záložen

Bytová družstva a zejména pak družstevní záložny se svojí povahou a právní úpravou vymykají obecné úpravě družstev obsažené v obchodním zákoníku. Z tohoto důvodu bude bytovým družstvům a družstevním záložnám obecně, ale též ve vztahu ke specifickým jejich stanov, věnována tato samostatná subkapitola.

2.5.1. Bytová družstva a jejich právní úprava

Právní úprava bytových družstev je značně roztržštěná, terminologicky nepřesná a v některých ohledech nedostatečná. Některá specifika bytových družstev jsou jako odchylka od obecné právní úpravy družstev řešena v obchodním zákoníku, některá ustanovení týkající se zejména nájmu bytu, ale též

obligatorních náležitostí stanov, jsou řešena v občanském zákoníku. Další právní úpravu bytových družstev obsahuje zákon o vlastnictví bytů, zákon č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech a zákon č. 378/2005 Sb., o podpoře výstavby družstevních bytů ze Státního fondu rozvoje bydlení, a o změně zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech (zákon o podpoře výstavby družstevních bytů).

Bytovým družstvem je družstvo, které zabezpečuje bytové potřeby svých členů. Tato zákonná definice byla do obchodního zákoníku (konkrétně § 221 odst. 2 ObchZ) včleněna novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. Do účinnosti tohoto zákona byl pojem bytového družstva přes absenci zákonné definice poměrně jednoznačně konstituována judikaturou. Nejvyšším soudem ČR tak bylo dovozeno, že: „... je třeba za bytové družstvo považovat každé družstvo, které zajišťuje bytové potřeby svých členů, a to zejména tím, že svým členům pronajímá nebo jiným způsobem dává do užívání byty nebo jiné místnosti, nebytové prostory apod. Bytovým družstvem je proto nejen družstvo, které má zajišťování bytových potřeb uvedeno ve svém předmětu podnikání (činnosti); rozhodující – bez ohledu na toto vymezení – je, zda bytové potřeby svých členů skutečně zajišťuje, a to buď přímo, nebo i nepřímo.“¹¹⁵ Tento právní názor Nejvyššího soudu ČR zůstává nezměněn i v recentní judikatuře, tedy po začlenění zákonné definice bytového družstva do obchodního zákoníku.¹¹⁶

Bytová družstva se dle doby jejich vzniku člení na tzv. stará a nová bytová družstva. Mezi tzv. stará bytová družstva se řadí stavební bytová družstva, bytová družstva vzniklá vyčleněním ze stavebních bytových družstev a bytová družstva, která jsou právními nástupci někdejších stavebních bytových družstev v důsledku fúze nebo rozdělení a dále lidová bytová družstva, bytová družstva vzniklá vyčleněním z lidových bytových družstev a bytová družstva, která jsou právními nástupci někdejších lidových bytových družstev v důsledku fúze nebo rozdělení. Mezi tzv. nová bytová družstva se řadí privatizační bytová družstva a investorská bytová družstva.¹¹⁷

¹¹⁵ Viz. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.7.1999, sp. zn. 21 Cdo 327/99

¹¹⁶ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. ledna 2012, sp. zn. 21 Cdo 4651/2009, které na definici bytového družstva provedenou usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.7.1999, sp. zn. 21 Cdo 327/99 výslovně odkazuje

¹¹⁷ Viz. Dvořák, T. Bytové družstvo : převody družstevních bytů a další aktuální otázky. 1. vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2009, str. 30 an.

2.5.1.1. Specifika stanov bytových družstev

Specifika bytových družstev se samozřejmě projevují i ve zvláštních nárocích na jejich stanovy. Z ustanovení § 226 odst. 1 ObchZ vyplývá, že i stanovy bytového družstva musí obsahovat obligatorní obecné náležitosti stanov družstev tam uvedené, tedy:

- a) firmu a sídlo družstva,
- b) předmět podnikání (činnosti),
- c) vznik a zánik členství, práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům,
- d) výši základního členského vkladu, popřípadě i výši vstupního vkladu, způsob splácení členských vkladů a vypořádání členského podílu při zániku členství,
- e) orgány družstva a počet jejich členů, délku jejich funkčního období, způsob ustavování, působnost a způsob jejich svolávání a jednání,
- f) způsob použití zisku a úhrady případné ztráty,
- g) tvorbu a použití nedělitelného fondu,
- h) další ustanovení, vyplývá-li to z tohoto zákona (tj. obchodního zákoníku).

Firma bytového družstva standardně obsahuje text bytové družstvo, stavební bytové družstvo atp., ač to není zákonem vyžadováno. Tomu zcela koresponduje i praxe rejstříkových soudů, které běžně bytová družstva s takovouto firmou zapisují do obchodního rejstříku. Dle ustanovení § 9 odst. 2 ObchZ in fine je součástí firmy právnických osob i dodatek označující jejich právní formu. Je tedy otázkou, zda označení bytové družstvo je tímto dodatkem firmy ve smyslu citovaného ustanovení, či zda je kmenem firmy nebo částečně kmenem firmy a částečně dodatkem. Vzhledem ke kogentnosti ustanovení § 9 odst. 2 ObchZ a k tomu, že za právní formu lze považovat pouze označení družstvo (bytové či stavební bytové družstvo jsou druhy družstva, nikoliv právní formou), dospívá autor k názoru, že jediným právně konformním závěrem může být, že označení bytové či stavební bytové musí být součástí kmene firmy, přičemž dodatkem je právě označení právní formy, tedy družstvo. Jakýkoliv jiný výklad by totiž

buďto zakládal protiprávnost obchodní firmy bytového družstva spočívající v absenci zákonem vyžadovaného dodatku právní formy (předpoklad, že by označení bytové družstvo nebo stavební bytové družstvo bylo kmenem firmy) nebo k duplicitě označení družstva v obchodní firmě (jednou v kmenu, jednou v dodatku – např. Krušnohor bytové družstvo, družstvo).

Předmět podnikání (činnosti) bude souviset s účelem bytového družstva, tedy se zajišťováním bytových potřeb jeho členů. V takovém případě se bude jednat o činnost, nikoliv předmět podnikání. S ohledem na výše uvedenou definici bytového družstva však nelze vyloučit, že bytové družstvo bude vedle své základní činnosti mít též jiný předmět činnosti či předmět podnikání. Zároveň nelze vyloučit, že bytové družstvo nebude mít jako předmět činnosti uvedeny aktivity související se zajišťováním bytových potřeb jeho členů, a přesto bude bytovým družstvem, neboť bez ohledu na určení předmětu činnosti bude fakticky bytové potřeby svých členů zajišťovat.

Specifika bytových družstev se budou též projevovat v další obligatorní náležitosti stanov, a to v ustanoveních o vzniku a zániku členství, úpravě práv a povinností členů k družstvu a družstva k členům. Odchylka od obecné úpravy stanov družstva bude zejména v úpravě práv a povinností členů bytového družstva.

Dle ustanovení § 685 odst. 2 ObčZ je obligatorní náležitostí stanov bytového družstva též úprava podmínek uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu mezi bytovým družstvem a členem bytového družstva. Smlouvou o převodu členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu uzavřenou dle ustanovení § 230 ObchZ totiž na nabyvatele nepřechází práva a povinnosti z nájmu družstevního bytu.

Další obligatorní náležitostí stanov bytového družstva je dle ustanovení § 687 odst. 4 ObčZ úprava práv a povinností nájemce, který je členem bytového družstva, při opravách a údržbě družstevního bytu a hrazení nákladů s tím spojených.

Poslední obligatorní náležitost specifická pro bytová družstva je určení způsobu vypořádání členského podílu při zániku členství. Dle ustanovení § 714 ObčZ stanovy bytového družstva upravují lhůtu pro výplatu vypořádacího podílu. Zde je nutné upozornit na zákonem zcela nesprávné užití termínu „vrácení členského podílu“. Je sice zřejmé, že ustanovení § 714 ObčZ je lex specialis

ve vztahu k ustanovení § 233 ObchZ¹¹⁸, nicméně užití pojmu „vrácení členského podílu“ je nutné z pohledu právní terminologie odmítnout jako nesmyslné.

Nad rámec obligatorních náležitostí stanov bytového družstva je vhodné upozornit na další specifika právní úpravy bytových družstev, která zejména v případech, kdy při sepisu stanov jsou neuváženě přepisována jednotlivá zákonná ustanovení, je nutné vzít v úvahu.

Zejména jde o derivativní způsob vzniku členství v bytovém družstvu – převod členských práv a povinností. Dle ustanovení § 230 ObchZ totiž převod práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu na základě dohody, na rozdíl od družstev, nepodléhá souhlasu orgánů družstva. Členská práva a povinnosti spojená s členstvím přecházejí (zde zákonná dikce terminologicky nesprávně namísto převodu jakožto singulární sukcese používá pojem přechod) na nabyvatele ve vztahu k družstvu předložením smlouvy o převodu členství příslušnému družstvu nebo pozdějším dnem uvedeným v této smlouvě. Tytéž účinky má pak i písemné oznámení dosavadního člena o převodu družstvu a písemný souhlas nabyvatele členství.

Dále se bude jednat o další z derivativních způsobů nabytí členství v bytovém družstvu, a to děděním. Zatímco dle obecné právní úpravy družstva smrtí fyzické osoby její členství v družstvu zaniká (ustanovení § 232 odst. 1 ObchZ), dle ustanovení § 706 odst. 3 ObčZ zemře-li nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl. Dle ustanovení § 707 odst. 2 ObčZ jde-li o družstevní byt, zanikne smrtí jednoho z manželů společný nájem bytu manžely. Bylo-li právo na družstevní byt nabyto za trvání manželství, zůstává členem družstva pozůstalý manžel a jemu náleží členský podíl. Jestliže zemřel manžel, který nabyl právo na družstevní byt před uzavřením manželství, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem družstevního bytu na toho dědice, jemuž připadl členský podíl. Z výše uvedeného je zřejmé, že i přes odlišnost právní terminologie ustanovení § 706 odst. 3 a § 707 odst. 2 ObčZ jsou

¹¹⁸ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 2170

ustanoveními speciálními ve vztahu k ustanovení § 232 ObchZ a nejenže v bytovém družstvu smrtí fyzické osoby její členství nezaniká, ale přechází na dědice, ale dochází k tomu dokonce bez nutnosti podávat přihlášku a bez ohledu na vůli jakéhokoliv orgánu bytového družstva.

2.5.2. Pojem a právní úprava družstevní záložny

Družstevní záložny jsou upraveny v zákoně o družstevních záložnách. Tento zákon se od svého vzniku v roce 1995 dočkal celé řady novel, naposledy to byl zákon č. 37/2012 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s reformou dohledu nad finančním trhem v Evropské unii. jedná se o zákon, který upravuje družstevní záložny komplexně a ustanovení obchodního zákoníku se na něj vztahují, jen pokud zákon o družstevních záložnách neobsahuje úpravu odlišnou.

Legální definici družstevní záložny obsahuje ustanovení § 1 odst. 2 ZDrZl. Družstevní záložna je družstvo, které pro podporu hospodaření svých členů provozuje finanční činnosti, jimiž se rozumí zejména přijímání vkladů a poskytování úvěrů, ručení a peněžních služeb v různých formách. Družstevní záložna není bankou a její činnost se nepovažuje za provozování živnosti. Předmět podnikání je vymezen v ustanovení § 3 ZDrZl. Ke svému vzniku potřebuje státní povolení, které uděluje Česká národní banka, přičemž platí, že o něm musí rozhodnout do šesti měsíců ode dne zahájení správního řízení a v této lhůtě ho doručí. Povolení se uděluje na dobu neurčitou a obsahuje vymezení povolených činností, případně včetně rozsahu povolených činností.

2.5.2.1. Specifika stanov družstevní záložny

V ustanovení § 5 ZDrZl jsou taxativně stanoveny obligatorní náležitosti, takže nelze použít úpravu stanov obsaženou v obchodním zákoníku. Mezi tyto náležitosti patří:

- firmu a sídlo družstevní záložny
- předmět podnikání
- vznik, zánik a podmínky členství, základní práva a povinnosti členů k družstevní záložně a družstevní záložny k členům

- výši základního členského vkladu a jeho splácení, popřípadě i výši vstupního vkladu
- orgány družstva a počet jejich členů, délku jejich funkčního období, způsob ustavování, působnost, způsob jejich svolávání a jednání a lhůty, ve kterých se scházejí
- způsob použití zisku a úhrady případné ztráty
- výši zapisovaného základního kapitálu
- dobu pro zánik členství při vystoupení člena
- možnost vložení dalších členských vkladů
- pravomoc a odpovědnost řídicích osob
- výši zápisného, které slouží, ke krytí výdajů spojených se vznikem členství
- způsob a rozsah převodu pravomocí úvěrové komise na jiné osoby
- podmínky poskytování informací
- finanční řád, který stanoví zejména: druhy dalších fondů, jejich výši a způsob jejich vytváření a použití, výši rizikového a rezervního fondu, jejich tvorbu a použití, podmínky poskytování peněžních služeb, zásady zajištění úvěrů, základní druhy vkladů a úvěrů a meze úročení

Obchodní firma družstevní záložny musí obsahovat vždy obsahovat jeden z povinných dodatků, a to buď ve formě „spořitelní a úvěrní družstvo“, nebo „spořitelní družstvo“, nebo „úvěrní družstvo“, nebo „družstevní záložna“.

Družstevní záložna musí mít minimálně třicet členů. Družstevní záložna je povinna seznámit uchazeče o členství se všemi skutečnostmi souvisejícími s členstvím, zejména se stanovami, právy a povinnostmi vyplývajícími z členství a s dalšími náležitostmi vypočtenými v ustanovení § 4 odst. 1 ZDrZl. Informace musí poskytovat v českém jazyce. Členská práva a povinnosti přecházejí na právního nástupce člena, který zemřel, ledaže by tento byl nezpůsobilý. Rozdělení členských práv při přechodu není přípustné. Při hlasování má každý člen jeden hlas. Členům, kteří vložili další členský vklad, náleží dále jeden hlas za každý celý násobek základního členského vkladu. V družstevní záložně nepočítá s uhrazovací povinností, přičemž platí, že pohledávku družstevní záložny za dlužníkem z důvodu uhrazovací povinnosti je družstevní záložna oprávněna

jednostranně započíst oproti úrokům z vkladu, vkladům a vypořádacímu podílu dlužníka.

V ustanovení § 4c ZDrZl je stanoven vypořádací podíl člena družstevní záložny. Výše vypořádacího podílu je určena poměrem členského vkladu, popřípadě snížení dalšího členského vkladu tohoto člena v daném účetním období, kterému v daném účetním období zaniklo členství, k součtu souhrnu všech členských vkladů a snížení dalších členských vkladů, vztahujících se k danému účetnímu období, všech členů k poslednímu dni daného účetního období a souhrnu všech členských vkladů a snížení dalších členských vkladů členů, kterým v daném účetním období zaniklo členství. Takto získaný poměr se násobí výší vlastního kapitálu po odečtení výše rizikového fondu a výše rezervního fondu. Pro určení výše vypořádacího podílu je rozhodný stav vlastního kapitálu po odečtení rizikového fondu a rezervního fondu podle řádné účetní závěrky za rok, v němž členství zaniklo. Vypořádací podíl člena, který z družstevní záložny vystoupil, protože nesouhlasil se změnou právní formy družstevní záložny, se určí z konečné, případně mezitímní účetní závěrky podle zákona upravujícího přeměny obchodních společností a družstev. Vypořádací podíl je splatný do tří měsíců ode dne schválení řádné účetní závěrky za účetní období, v němž členství zaniklo.

Družstevní záložna má čtyři obligatorní orgány, a to členskou schůzi, představenstvo, kontrolní komisi a úvěrovou komisi, která má minimálně tři členy volené z řad členů družstevní záložny. Úvěrová komise rozhoduje o poskytování úvěrů členům dle stanov, poskytování záruk ve formě ručení nebo bankovní záruky za úvěry členů a zajištění úvěrů. Úvěrová komise je oprávněna převést část svých pravomocí na jiné osoby způsobem uvedeným ve stanovách. Členové volených orgánů a řídicí osoby jsou povinni vykonávat svoji funkci s odbornou péčí a vůči České národní bance mají informační povinnost, zejména jsou povinni informovat o všech skutečnostech, které by mohly mít za následek ohrožení hospodaření družstevní záložny.

Minimální výše zapisovaného základního kapitálu je u družstevních záložen stanovena na 500.000,- Kč. Již před podáním žádosti o státní licenci udělovanou ČNB musí být splacena částka ve výši alespoň 35,000.000,- Kč, kterou tvoří základní kapitál popřípadě rizikový a rezervní fond, jsou-li vytvořeny již při založení družstevní záložny (§ 2 odst. 3 ZDrZl). Členský vklad může být pouze peněžitý. Výše základního členského vkladu je pro všechny stejná. Připouští-li to

stanovy a je dán souhlas členské schůze může člen vložit do základního kapitálu další členský vklad (§ 4 odst. 2 ZDrZl). Jeho výše musí být vždy celočíselným pětinásobkem základního členského vkladu. Další členský vklad musí být splacen jednorázově, a to do 90 dnů ode dne udělení souhlasu členskou schůzí. Člen je oprávněn snížit výši dalšího členského vkladu nejvýše o 20% jeho původní výše za každých 12 měsíců ode dne jeho splacení za podmínky, že další členský vklad zůstane celočíselným násobkem základního členského vkladu.

Družstevní záložny nezřizují nedělitelný fond (§ 10 odst. 3 ZDrZl). Namísto něj je družstevní záložna tvořit rizikový fond a rezervní fond. Rizikový fond se zřizuje při vzniku družstevní záložny ke krytí rizik z poskytovaných úvěrů a záruk. Rizikový fond se zřizuje ve výši nejméně 10% ročního zisku po zdanění. Takto je tvořen až do doby, než dosáhne výše částky nejméně 20% nesplacených úvěrů a záruk poskytnutých družstevní záložnou. Druhým obligatorně tvořeným fondem je rezervní fond. Je možné jej zřídit už při vzniku družstevní záložny, nebo se vytvoří ze zisku po zdanění vykázaného v řádné účetní závěrce za účetní období, v němž se poprvé tento zisk vytvoří, a to ve výši nejméně 10% ze zisku po zdanění. Tento fond se ročně doplňuje o částku určenou ve stanovách, nejméně však o 10% ze zisku po zdanění, a to až do doby, kdy výše rezervního fondu dosáhne nejméně 20% základního kapitálu. Ve stanovách lze upravit, že se vytváří vyšší rizikový a rezervní fond a že se popřípadě zřizují další fondy.

2.6. Vznik a změna stanov

Stanovy vznikají jejich přijetím, respektive schválením. Z právě podaného je zřejmé, že vznik stanov je spjat se založením družstva. K založení družstva dochází na ustavující schůzi. Ovšem již před vznikem družstva existuje fáze, která je pro stanovy důležitá. Jde o činnost před samotným zasedáním ustavující schůze. Tuto činnost lze spatřovat především v samotném nápadu založit družstvo, který je následován tzv. přípravnou činností vyvíjenou právě oním původcem (či původci) myšlenky. Krom jiného je v této fázi vypracován návrh stanov a také jsou oslovováni potenciální členové družstva. Je-li vše náležitě připraveno, lze přikročit k ustavující schůzi, jejíž obligatorní náležitostí je schválení stanov, jemuž předchází určení zapisovaného základního kapitálu, jehož výše se promítá do stanov. Pokud nejsou stanovy schváleny nemůže být družstvo

založeno. Poněkud matoucí je znění ustanovení § 224 odst. 6 ObchZ. „V praxi není jednotného názoru na typ notářského zápisu o rozhodnutí o schválení stanov. Z textu zákona by spíše plynulo, že by to měl být notářský zápis o rozhodnutí orgánu právnické osoby dle § 80a a násl. NotŘ, nicméně je skutečností, že zakládané družstvo dosud neexistuje – není právnickou osobou a tudíž ani nemá orgány v pravém slova smyslu.“¹¹⁹ S tímto závěrem lze jistě souhlasit a poukázat při tom na výklady učiněné u vzniku členství, kde také není pochyb, že členství v družstvu nevzniká před vznikem družstva. Současný stav, kdy obchodní zákoník vyžaduje dva notářské zápisy, přičemž jeden osvědčuje průběh schůze a druhý rozhodnutí ustavující schůze o schválení stanov (což je však vzhledem k významu těchto skutečností pochopitelné) a notářský řád zná osvědčení o průběhu valných hromad a schůzí právnických osob (§ 77) a notářský zápis o rozhodnutí orgánu právnické osoby (§ 80a) pak dle citovaného autora praxe řeší tak, že obě právní skutečnosti notář včleňuje do jednoho notářského zápisu. Stanovy jsou pak i jednou z příloh uvedených v ustanovení § 225 odst. 3 návrhu na zápis do obchodního rejstříku. Soulad stanov s právními předpisy zahrnujícími jak zákony, tak mezinárodní smlouvy¹²⁰ zkoumá rejstříkový soud z úřední povinnosti. Rozpor stanov se zákonem by měl vést k zamítnutí návrhu na zápis.

Ke změně stanov je možné přistoupit kdykoliv za trvání družstva. O změně stanov může rozhodovat pouze členská schůze či shromáždění delegátů, jestliže je tak upraveno ve stanovách. Nadto platí, že v případech rozhodování o změně stanov není možná kumulace hlasů, v takovém případě se důsledně uplatňuje princip rovnosti členů a platí jeden člen, rovná se jeden hlas (kogentní ustanovení § 240 odst. 1 ObchZ). Pokud jde o usnášeníschopnost členské schůze a quorum pro přijetí usnesení o změně stanov platí, že neurčují-li stanovy jinak, postačí přítomnost nadpoloviční většiny všech členů, kteří rozhodují prostou většinou. Stanovy však mohou upravovat tuto záležitost odlišně. O rozhodnutí členské schůze o změně stanov musí být pořízen notářský zápis dle ustanovení § 80a NotŘ obsahující též schválený text změny stanov. Teorie¹²¹ dovodila, že ke změně stanov může dojít i na základě jiné právní skutečnosti, kterou může být například přejmenování ulice, v níž má družstvo sídlo, či na základě zákona. Změna stanov

¹¹⁹ Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 65.

¹²⁰ Srovnej Dvořák, T. Stanovy družstva. Ad Notam, 2002, č. 5, s. 97.

¹²¹ Blíže Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 47.

je účinná okamžikem rozhodnutí členské schůze, případně lze účinnost odložit v usnesení členské schůze. Naopak retroaktivita je nepřipustná. Pokud se změna týká skutečností, které se zapisují do obchodního rejstříku a mají konstitutivní charakter, pak nastává účinnost změny až zápisem do obchodního rejstříku. Představenstvo je povinno do 30 dnů od schválení změny stanov vyrozumět o takové skutečnosti obchodní rejstřík a zároveň vyhotovit bez zbytečného odkladu nové znění stanov.

3. Návrhy de lege ferenda

V této kapitole bude pojednáno o možném budoucím vývoji právní úpravy, zejména s ohledem na dlouho očekávaný a již schválený zákon o obchodních korporacích. Východiskem úvah jsou poznatky o nedostacích stávající právní úpravy, ke kterým autor dospěl v průběhu sepisu této práce.

Zatímco stávající právní úprava družstev vykazuje jisté nedostatky jak v kvalitě, tak v rozsahu, což bylo odbornou veřejností značně kritizováno, navrhovaná právní úprava obsažená v zákoně o obchodních korporacích tyto nedostatky z velké části odstraňuje. Svým rozsahem a kvalitou navrhovaná právní úprava družstev již zcela odpovídá evropskému standardu danému např. německou právní úpravou a tendence části odborné veřejnosti směřující k přijetí samostatné kodifikace družstevního práva se stává obsolentní.

Již samotné pojetí družstva a jeho zákonná definice předznamenává návrat k původním principům a účelu družstva, když zdůrazňuje vzájemnou podporu členů družstva (princip solidarismu) jako jeden z určujících znaků družstva. Velmi vítané je též překonání neodůvodněného zvýhodňování právnických osob z pohledu minimálního počtu členů družstva. „Nově pro založení družstva postačí, aby se na tom shodly tři osoby (lhostejno, zda se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu) – podle římskoprávní zásady *tres faciunt collegium*“.¹²²

Změna pojetí družstva se samozřejmě odráží i v základním dokumentu družstva – stanovách. Zákonné požadavky na obligatorní náležitosti stanov byly redukovány, přičemž souběžně byly zavedeny nové instituty např. družstevní podíl. Zde lze pozorovat nejen terminologické upřesnění a jakési zesouladnění pojmosloví s právní úpravou obchodních společností, ale též jeho praktické zjednodušení.

Jako další přínos nové právní úpravy lze označit návrat k principu rovnosti členů, který se projevuje v nově již bezvýjimečné zásadě, že každý člen má při hlasování na členské schůzi vždy jeden hlas.

Na rozdíl od stávající právní úpravy, kde jsou práva a povinnosti členů družstva rozmělněna do různých ustanovení v rámci celého oddílu obchodního

¹²² ELIÁŠ, Karel; HAVEL, Bohumil. Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 568

zákoníku věnujícího se družstvům, navrhovaná právní úprava sloučila tato práva a povinnosti do jednoho samostatného oddílu, což jistě přispěje nejen k přehlednosti, ale též k odstranění některých výkladových potíží.

Nejmodernější trendy zahraničních právních úprav družstev jsou sledovány navrhovanou právní úpravou sociálních družstev. Zatímco stávající pojetí družstev výrazně tenduje pouze k podpoře jeho vlastních členů, tedy jeho nepodnikatelská činnost směřuje výhradně dovnitř družstva, z nové právní úpravy je patrný vývoj družstva v souladu společenskými potřebami, jehož nepodnikatelská činnost může být směřována k podpoře sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti. Na rozdíl od obecně prospěšných společností sociální družstva mají lokální zaměření, což pravděpodobně přinese vyšší efektivitu poskytovaných služeb.

Převzetí možnosti hlasování per rollam z právní úpravy obchodních společností bude zejména s ohledem na neomezený počet členů družstva také značným praktickým přínosem.

I přes značné množství zřejmých přínosů navrhované právní úpravy družstev se autor domnívá, že nová právní úprava mohla ještě odstranit některé dílčí postsocialistické relikty. Například jako nepraktickou shledává autor nemožnost zkrácení dodatku firmy družstva písmeny Dr., což je běžné v zahraničních právních úpravách (např. v Německu). Jako terminologické residuum v jinak moderní právní úpravě působí pojmenování orgánu družstva členská schůze. S ohledem na vývoj právní úpravy družstev by byl namíste návrat k předsocialistickému pojmu valná hromada.

4. Závěr

Jak bylo již výše uvedeno, cílem této práce bylo podat základní informace o právní úpravě družstev a zejména pak rámcovou charakteristiku stěžejních institutů stanov, jakožto bazálního dokumentu těchto právnických osob. K širšímu popisu družstevního práva bylo nutno přistoupit z důvodu nevhodnosti a praktické nemožnosti vytržení „ústavy družstev“ z celkového kontextu právní úpravy, když základní, jakož i partikulární právní zásady se uplatňují napříč všemi zmíněnými právními odvětvími.

Ačkoli současně platnou a účinnou úpravu nelze považovat za zásadně nevyhovující, z důvodů jistých interpretačních problémů při praktické aplikaci jednotlivých norem je mnohdy žádoucí přistupovat k výkladu s alespoň základní znalostí předchozích zákonů, z nichž, jak bylo uvedeno, zejména zákon č. 70/1873 ř. z., o výdělkových a hospodářských společenstvech lze považovat za vskutku zdařilé právnické dílo.

Historické okolnosti a společenský vývoj doprovázející jeho přijetí vykazují s dnešní ekonomickou, hospodářskou i morální krizí tolik shodných znaků, že přes určitý dočasný úbytek družstev lze očekávat dobití jejich původních pozic a společenské vážnosti. Tato cesta však nebude otázkou několika nejbližších let, neboť historické zkušenosti se změnou pojetí družstevního práva po únoru 1948, popření dobrovolnosti a centrální řízení, dosud vyvolávají určitou averzi k této formě uspokojování společenských potřeb.

Obecně lze shrnout, že družstva jsou optimální právní formou vzájemné podpory menších a středně velkých společenstev, neboť posilují jejich soudružnost, přispívají k obnově a zachování solidarity a k celkové výchově občanské společnosti.

Současná právní úprava stanov družstev je poměrně zdařilým uvedením základních demokratických a liberálních hodnot v život. V družstevním právu, jakožto podoblasti práva soukromého, se má role státu vskutku omezit na stanovení „základních pravidel hry“ se zohledněním spravedlivé ochrany třetích osob, menšinových názorů a majetkových hodnot, přičemž ve zbytku je žádoucí přenechat prostor samotným subjektům práva. Znalost místních poměrů, osobních vztahů a všech souvislostí je tudíž nezbytně nutným předpokladem optimálního

vymezení vzájemných práv a povinností a zprostředkovaně též předejití potenciálním sporům. Do budoucna tak lze jen doporučit neopuštění tohoto pojetí, popř. další posílení významu autonomie vůle.

Rozsah diplomové práce sice nedovoloval podat zcela vyčerpávající pojednání této problematiky, lze však vyjádřit naději, že objasněním širších souvislostí, základních principů této podoblasti práva, celkovou charakteristikou stanov a jejich „filosofie“ se podařilo naplnit původně stanovené cíle a ambice. V tomto ohledu je nutno akcentovat též popis stěžejních institutů stanov zahrnující historickou komparaci, jakož i srovnání s relevantní a v mnoha ohledech propracovanější zahraniční právní úpravou, podávající širší, než jenom zcela základní přehled této vědecky prozatím ne zcela zpracované úpravy.

5. Resumé

Abstract

Satzung der Genossenschaft

In dieser Diplomarbeit habe ich mich darum bemüht, den Leser umfassend die gegenwärtige Regelung der Satzung der Genossenschaften zu vermitteln. Die Genossenschaft ist eine der Formen des Unternehmens und die Satzung ist das wichtigste innere Dokument, die die gesetzlichen Bestimmungen ergänzt und unter anderen die Struktur, der Gegenstand des Unternehmens, die Angaben zu Firma und zum Sitz, die Kompetenzen und die Organe der Genossenschaften bestimmt.

Diese Diplomarbeit besteht aus drei Kapiteln, in deren Rahmen wird der Leser mit der historischen, gegenwärtigen und künftigen gesetzlichen Regelung der Satzung bekannt gemacht.

Nach der Anleitung, die die erste Kapitel darstellt, folgt die zweite und wichtigste Kapitel: "Die Satzung der Genossenschaft. Dieser Kapitel ist in 6 Unterkapitel gegliedert, wobei sich jedes Unterkapitel mit besonderem Aspekt der Satzung der Genossenschaften beschäftigt.

Die erste Unterkapitel wird "Fundamentale Abgrenzung und die Natur der Satzung" betitelt und umfasst die Erklärung des Begriffs Genossenschaften einschließlich der Abgrenzung der Typen und Arten der Genossenschaft, der Grundsätze der Genossenschaftswesen und der Rechtsnatur der Genossenschaft, die Erklärung des Begriffs Satzung, die Rechtsnatur der Satzung und die Öffentlichkeit der Satzung.

Die zweite Unterkapitel beschäftigte ich mich mit der historische Entwicklung vom Jahr 1918, wobei ich mich separat mit Zeitabschnitten zwischen Jahren 1918 bis 1945 und Jahren 1945 bis 1989 beschäftigt und letztlich habe ich die Entwicklung nach dem Jahr 1989 beschreibt habe.

Während in dem dritten Kapitel habe ich alle obligatorischen Inhaltserfordernissen der Satzung zusammengefasst, in der vierte Unterkapitel sind die fakultative Inhaltserfordernisse umfasst.

Das fünfte Unterkapitel beschreibt die Besonderheiten der Wohnungsgenossenschaft und der Genossenschaftsvorschusskassen und damit verbundene Besonderheiten der Satzungen dieser Genossenschaften.

Das letzte, sechste, Unterkapitel beschreibt den Prozess der Entstehung und der Änderung der Satzung der Genossenschaft.

Die zweite Kapitel beschäftigt sich mit der Regelung de lege ferenda einschließlich die Berücksichtigung die gesetzliche Regelung in bis jetzt nicht rechtskräftigen Gesetz über die Handelskorporation.

6. Seznam literatury

Literatura

1. Monografie

a) česká

Čáp J.- Koníř V., Družstva a jejich transformace [komentář zákonné úpravy], SEVT Praha a nakl. FRANCES v edici Komentované zákony, Vydání první, Praha 1992

Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002

Dědič J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : POLYGON, 2002

Dvořák, T. Bytové družstvo : převody družstevních bytů a další aktuální otázky. 1. vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2009

Dvořák, T. Družstevní právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006

Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Praha : Linde, 2008

Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005

Eliáš, K., Bejček, J., Hajn, P., Ježek, J. a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005

ELIÁŠ, Karel; HAVEL, Bohumil. Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009

Hajný, V., Kunc, P. Družstevní zákony. Praha : V. Linhart, 1935

HAVEL, Bohumil. Obchodní korporace ve světle proměn: variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací. Vydání první. Praha: Auditorium, 2010

Helešic, F. Základy teorie evropského a českého družstevního práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009

Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, 2002

Malý, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upravené vydání. Praha : Linde, 1999

Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 1. vydání, Praha : Linde 1995

Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. Vydání druhé. Praha : C. H. Beck, 2004

Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009

Štenglová I. Přehled judikatury ve věcech družstev. Praha : ASPI, 2004

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009

b) cizojazyčná

Emmerich, Volker. Konzernrecht : das Recht der verbundenen Unternehmen bei Aktiengesellschaften, GmbH, Personengesellschaften, Genossenschaft, Verein and Stiftung. 6. völlig neubearb. Aufl. München : Beck, 1997

Gierke, Otto Friedrich von. Die Staat- und Korporationslehre des Alterthums und des Mittelalters und ihre Aufnahme in Deutschland. Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1881

GREVE, Rolf; LÄMMERT , Nadja. Quo vadis Genossenschaftsgesetz? : Ein Überblick über aktuelle Diskussionsvorschläge. In THEURL, Theresia . Münstersche Schriften zur Kooperation : Genossenschaftsrecht in Deutschland. Münster : [s.n.], 2001

2. Časopisecká literatura

Beránek, V. Poznámka ke členství v bytovém družstvu. Ad Notam, 2005, č. 4

Dvořák, T. Stanovy družstva. Ad Notam, 2002, č. 5

Dvořák, T. Tři úvahy k judikatuře v oblasti bytových družstev. Soudní rozhledy, 2003, č. 1

Dvořák, T. Družstevní záložny de lege lata. 1. část. Ad notam, 2003, č. 3

Dvořák, T. Družstevní záložny de lege lata. 2. část. Ad notam, 2003, č. 4

Helešic, F. Družstevnictví v politickém systému. Právník, 2008, č. 7

Helešic, F. K implementaci prvního právního předpisu Evropské unie o evropských družstvech do českého právního řádu. Právník, 2009, č. 12

Helešic, F. K sociálním družstvům. Úvahy nad jejich právní regulací. Právník, 2010, č. 9

Holý, P. Replika ke třem úvahám k judikatuře v oblasti bytových družstev. Soudní rozhledy, 2003, č. 12

Smrčka, L. Z historie družstevních záložen k současnosti. Právo a podnikání, 1998, č. 1

Suchánek, J. K zákonné úpravě vztahů v družstevnictví. Právník, 1991, č. 9

Prameny

1. české

zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé další zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů

Listina práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

2. cizojazyčné

Bundesrepublik Deutschland Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs-und Wirtschaftsgenossenschaften) In der Fassung der Bekanntmachung vom 16.10.2006 (BGBl. I S. 2230)

Ostatní

Aspi

Beckonline

Stručná fakta a čísla o českém družstevnictví za rok 2002, Praha : Družstevní asociace ČR, 2003;

Vybrané údaje o českém družstevnictví za rok 2007, Praha : Družstevní asociace ČR, 2008;

Vybrané údaje o českém družstevnictví za rok 2010, Praha : Družstevní asociace ČR, 2011.

<http://www.copac.coop/>

<http://www.dacr.cz/dacr.php>

<http://www.dacr.cz/orgstrukt.php>

<http://dejure.org/gesetze/GenG>

<http://www.ica.coop/al-ica/>

<http://www.ica.coop/coop/principles.html>